Published by
BYELORUSSIAN-AMERICAN ASSOCIATION, Inc., U. S. A. and BYELORUSSIAN CANADIAN ALLIANCE

Беларус

ЦАНА — PRICE ¢ 50

Post Address:
BIELARUS
P. O. Box 109
Jamaica, N. Y. 11431

ГАЗЭТА БЕЛАРУСАЎ У ВОЛЬНЫМ СЬВЕЦЕ BIELARUS — BYELORUSSIAN NEWSPAPER IN THE FREE WORLD

Год XVIII. № 137 | Верасень 1968. | NEW YORK — TORONTO | September 1968. | Vol. XVIII. № 137

ВОСЬМАЯ СУСТРЭЧА БЕЛАРУСАЎ ПАЎНОЧНАЕ АМЭРЫКІ

ІДЭЙНА-НАЦЫЯНАЛЬНЫ Й ПАЛІТЫЧНЫ АСПЭКТ СУСТРЭЧЫ

Урачыстыя сьвяткаваньні залатога юбілею БНР, што ў паасобных беларускіх асяродзьдзях ЗША й Канады адбываліся ў сакавіку-красавіку сёлета, мелі сваё выдатнае завяршэньне й укаранаваньне на традыцыйнай Восьмай Сустрэчы Беларусаў Паўночнае Амэрыкі 31 жніўня — 1 верасьня ў Дэтройце. За тэму гэтае Сустрэчы былі вельмі адпаведна выбраныя 50-ыя ўгодкі Акту 25 Сакавіка, якім Беларуская Народная Рэспубліка была ў 1918 годзе абвешчаная вольнай і незалежнай дэмакратычнай рэспублікай.

Ужо самы выбар гэтае эпахіяльнае падзеі за тэму Сустрэчы моцна спрычыніўся да таго, што Сустрэча сёлетняя праходзіла на высокім ідэйным і палітычным узроўні ды мела глыбокі нацыянальны зьмест, як бадайшто ніводная з дасюлешніх сустрэчаў. Да высокага ідэйна-палітычнага ўзроўню сёлетняе Сустрэчы нямала прычынілася й тое, што ейныя арганізатары й гаспадары — Управа й сябры Аддзелу БАЗА ў Дэтройце правільна зразумелі заданьне такіх сустрэчаў і асабліва выняткавае значаньне сёлетняе Сустрэчы. Яны ў праграме Сустрэчы прысьвяцілі шмат больш, чымся практыкавалася раней, часу і ўвагі дакладам і прамовам на тэмы, беспасярэдня зьвязаныя з нашай нацыянальна-вызвольнай праблемай напрацягу цэлага паўстагодзьдзя. У дакладах, прамовах і ў прынятай рэзалюцыі моцна навязвалася да сяньняшніх падзеяў у Чэхаславаччыне й адпаведна падчырквалася блізкая аналёгія між гэтымі падзеямі й палітычнай сытуацыяй на нашай Бацькаўшчыне. Гэта надавала Сустрэчы ідэйную завойстранасьць і палітычную актуальнасьць.

У той час, калі на папярэдніх сустрэчах была ладжаная адна ўрачыстая акадэмія, падчас апошняе Сустрэчы, у поўнай адпаведнасьці й мэтазгоднасьці з важнасьцяй тэмы й напружанасьцяй палітычнай сытуацыі, былі зладжаныя дзьве такія акадэміі: у сыботу 31 жніўня беспасярэдня пасьля супольнага афіцыйнага банкету адбылася ўрачыстая акадэмія для ўдзельнікаў Сустрэчы й амэрыканскіх ды іншанацыянальных гасьцей у ангельскай мове; у нядзелю-ж 1-га верасьня беспасярэдня пасьля супольнага афіцыйнага абеду была праведзеная ўрачыстая акадэмія вылучна ў беларускай мове толькі для ўдзельнікаў Сустрэчы.

Гэткае падваеньне нацыянальна-палітычнай праграмы было хіба найбольшай заслугай арганізатараў Сустрэчы. Трэба заўсёды мець наўвеце, што людзі із-за сотняў міляў прыяжджаюць на такія Сустрэчы ня толькі дзеля асабістых спатканьняў із знаёмымі й прыяцелямі пры буфэце падчас танцавальных вечарынаў, а галоўна дзеля замацаваньня нацыянальнай салідарнасьці, грамадзкай актывізацыі й заманіфэставаньня нашай вызвольнай ідэі.

УРАЧЫСТЫЯ БОЖЫЯ СЛУЖБЫ

З асаблівай прыемнасьцяй даводзіцца падчыркнуць, што вялікую ўвагу сёлетняй Сустрэчы дало нашае духавенства абодвых веравызнаньняў. У Сустрэчы прынялі асабіста ўдзел два герархі Беларускай Аўтакефальнай Праваслаўнай Царквы: Яго Праасьвяшчэнства Япіскап Горадзенска - Навагрудзкі й Кліўлендзкі Андрэй ды Яго Праасьвяшчэнства Япіскап Турава-Пінскі й Таронцкі Мікалай, а ітак-жа настаяцель парахвіі БАПЦ Жыровіцкае Божае Маці ў Нью Брансьвіку а. Васіль Кендыш, пратадыякан а. Калістрат Савіцкі й дыякан а. Міхал Страпко парахвіі БАПЦ Жыровіцкае Божае Маці ў Кліўленьдзе.

Яны-ж у нядзелю перад абедам адправілі для ўдзельнікаў Сустрэчы ў царкоўна-славянскай мове ўрачыстую Божую Службу, у часе якой глыбака патрыятычныя казаньні сказалі Уладыка Андрэй і а. Васіль Кендыш, а царкоўны хор з Кліўленду пад кіраўніцтвам Кастуся Кіслага, папоўнены мясцовымі сьпевакамі, стварыў высокі урачысты настрой.

Беларускае каталіцкае духавенства было прадстаўленае настаяцелем беларускай царквы Хрыста Спаса ў Чыкага а. Уладзімерам Тарасэвічам, які адправіў Божую Службу паводля ўсходняга абраду ў беларускай мове.

ПЕРШАЯ УРАЧЫСТАЯ АКАДЭМІЯ

Праграма Сустрэчы пачалася ўрачыстым банкетам спалучаным з афіцыйнай акадэміяй у ангельскай мове ў сыботу 31 жніўня вечарам. Пасьля ейнага адчыненьня ўступным словам і прывітаньнем удзельнікаў і гасьцей старшынём Аддзелу БАЗА ў Дэтройце Юркам Мазурам, быў прапяяны амэрыканскі гімн сьпявацкай групай Дэтройцкіх Беларусаў ды была прачытаная адпаведная малітва Уладыкам Мікалаем з Таронта.

Пасьля гэтага Юрка Мазура прадставіў старшыню Сустрэчы мгра Васіля Плескача, які ў далейшым, уперамешку зь Пятром Плескачом, як майстрам цырымоніі, вёў урачыстасьць. Мгр. Васіль Пляскач добрай дыкцыяй і беззаганнай ангельскай мовай сказаў даўжэйшую прамову, у якой успомніў гістарычныя падзеі, што прывялі да абвешчаньня незалежнасьці Беларусі ў 1918 годзе, ды нарысаваў галоўныя этапы вызвольнага беларускага руху аж да сяньняшніх дзён.

З прывітальнай прамовай выступіў прадстаўнік бурмістра гораду Дэтройт Робарт Рэпкэ, які, на заканчэньне, прачытаў праклямацыю бурмістра, выдадзеную ім з нагоды Восьмае Сустрэчы Беларусаў у Дэтройце (зьмяшчаецца побач). Пасьля яго з прывітальнай прамовай выступіў прадстаўнік Рады Нацыянальнасьцяў Рэспубліканскай Партыі, ён-жа й прадстаўнік віцэ-губэрнатара штату Мічыган Г. А. Лёрычэля.

Пасьля гэтага з прывітальнай прамовай выступіў віцэ-прэзыдэнт Рады БНР д-р Вінцук Жук-Грышкевіч, які сёлетнія 50-ыя ўгодкі БНР адпаведна зьвязаў зь іншымі важнымі падзеямі году, як абвешчаньне Задзіночанымі Нацыямі сёлетняга году — годам людзкіх правоў і нацыянальна-вызвольная рэвалюцыя ў Чэхаславаччыне. Ад Галоўнай Управы Згуртаваньня Беларусаў Канады вітала ўдзельнікаў Сустрэчы сакратар гэтай Управы д-р Раіса Жук-Грышкевіч, а ад Галоўнай Управы Беларуска-Амэрыканскага Задзіночаньня — ейны старшыня Уладзімер Курыла. Ён-жа прачытаў праект рэзалюцыі, што была прынятая аклямацыямі (друкуецца на 2-ой бачыне) й перасланая Прэзыдэнту ЗША Ліндану Б. Джансану, Прэм'ер-Міністру Канады П'еру Э. Трудо й Задзіночаным Нацыям.

У далейшым прамаўлялі: ад Дэтройцкага Аддзелу Летувіскага Камітэту ў ЗША Юргіс Гэнбэргас, віцэ-старшыня Польска-Амэрыканскага Кангрэсу ў Дэтройце М. Ячынскі, ад Украінскага Кангрэсавага Камітэту Васіль Калодчын, сакратар Дэтройцкага Камітэту Паняволеных Народаў сп-ня Аміля Запарожац. Прывітальныя тэлеграмы прыслалі: Губэрнатар штату Мічыган Джордж Ромні, абодвы сэнатары ад штату Мічыган Робарт Грыфін (Рэспубліканец) і Піліп Гарт (Дэмакрат), кангрэсмэны Вільям Брумфільд, Вільям Форд, Гэральд Форд, Джон Дынгель, Марта Грыфін, Дырэктар Рэспубліканскага Нацыянальнага Аддзелу Выбарнай Галоўнай Гасподы Рычарда Ніксана й Сьпіро Агню — Эстонец Ільмэр Гэйнару, старшыня Латыскага Згуртаваньня ў Дэтройце Д. Рудзітс, Згуртаваньне Беларусаў у Вялікай Брытаніі, Аддзел у Брадфардзе.

Акадэмія закончылася агульным прапяяньнем беларускага нацыянальнага гімну.

ДРУГАЯ УРАЧЫСТАЯ АКАДЭМІЯ

Беспасярэдня пасьля Божых Службаў за багата застаўленымі сталамі адбыўся супольны сяброўскі абед, а адразу па ім была праведзеная другая з парадку ўрачыстая акадэмія. Адчыніў яе старшыня Сустрэчы Мгр. Васіль Пляскач гарачай патрыятычнай прамовай, у якой заклікаў быць вартымі высокіх ідэяў Акту 25 Сакавіка.

Прадугледжаны праграмай галоўны даклад на Сустрэчы зрабіў д-р Станіслаў Станкевіч. Ён зьвярнуў асаблівую ўвагу на несьмяротнасьць нацыянальна-вызвольнае ідэі сярод беларускага народу на Бацькаўшчыне ды на бясспрэчны факт насьпяваньня ў ім тых нацыянальных імкненьняў, што выявіліся апошнім часам у Чэхаславаччыне.

Пасьля дакладу выступіў з гарачай прамовай Віцэ-Прэзыдэнт Рады БНР д-р Вінцук Жук-Грышкевіч, у якой асаблівая ўвага была зьвернутая на ролю й заданьні беларускае эміграцыі ў нашым вызвольна-нацыянальным руху. Тады праф. Антон Адамовіч у сваёй прамове дапоўніў некаторымі мамэнтамі даклад д-ра Ст. Станкевіча.

Апрача вышэй згаданых, прамаўлялі й віталі ўдзельнікаў Сустрэчы: д-р Раіса Жук-Грышкевіч ад Згуртаваньня Беларускіх Жанчын Канады, Вацлаў Пануцэвіч ад Згуртаваньня Беларусаў штату Іліной у Чыкага, старшыня Аддзелу БАЗА ў Каліфорніі інж. Янка Бруцкі, старшыня Галоўнай Управы БАЗА Уладзімер Курыла, Яго Праасьвяшчэнства Архіяпіскап Мікалай, старшыня Беларускага Выдавецкага Мастацкага Клюбу „Пагоня" Кастусь Акула і, наапошку, д-р Віктар Васілеўскі, які падчыркнуў ролю беларускіх жанчынаў у нашым нацыянальным руху ды запрапанаваў прапяяць ім „Шмат год!"

Пасьля словаў падзякі ўдзельнікам Сустрэчы і ўсім тым, што спрычыніліся да ейнага правядзеньня, старшыні Сустрэчы В. Пляскача й старшыні Аддзелу БАЗА Ю. Мазуры, акадэмія была зачыненая малітвай удзячнасьці Уладыкі Андрэя й супольным прапяяньнем беларускага нацыянальнага гімну.

КАНЦЭРТ

У Канцэрце, што адбыўся ўжо ў іншай залі адразу пасьля ўрачыстай акадэміі ў нядзелю 1 верасьня й быў ведзены ведамым беларускім кампазытарам і музыкаведам праф. Міколам Куліковічам з Чыкага, прынялі ўдзел прафэсійныя й самадзейныя мастацкія сілы з Дэтройту, Кліўленду, Чыкага, Нью Джэрзі й Каліфорніі.

Першай выступіла Ірэна Мароз з Чыкага зь беларускай фантазіяй, выкананай на піяніне. Тады Вера Рамук з Чыкага чыстым тэнарам прапяяла солё беларускія народныя песьні „А ў полі вярба" й „Палыночак" ды клясычныя італьянскія песьні.

Танцавальны гурток ЗБМА зь Нью Джэрзі пад кіраўніцтвам Аўгена Лысюка жвава выканаў два беларускія народныя танцы — „Мікіту" й „Рукавіцы". Гучнымі воплескамі была ўзнагароджаная Вера Арцюх з Дэтройту, якая лірычным сопрано прапяяла солё песьні „Белавежа" й „Варта жыць", абедзьве кампазыцыі Юркі Мазуры на словы Натальлі Арсеньневай.

Глыбокай настраёвасьцяй вызначаліся дзьве песьні кампазыцыі Міколы Куліковіча „Я ад вас далёка" на словы Янкі Купалы й „О Беларусь, мая шыпшына" на словы Уладзімера Дубоўкі, якія былі выканаваныя дуэтам Верай Арцюх і Барбарай Сажыч з Дэтройту. На прафэсійным узроўні была дэклямацыя Веры Вуіч зь Лёс Анджэлес патрыятычнага ўрыўка з „Новай Зямлі" Якуба Коласа „Малюнкі родныя і зьявы".

Добра ўжо ведамы беларускаму слухачу наш малады прафэсійны сьпявак Мікола Стрэчань з Кліўленду выканаў солё песьню „Лета" на словы Н. Чарнушэвіча музыкі А. Тэраўскага, а таксама паітальянску арыю з опэры Пучыні „Тоска" й адну іншую клясычную італьянскую песьню, зьбіраючы пасьля кажнай авацыйныя воплескі.

Ведамая беларуская прафэсійная сьпявачка Надзея Градэ з Чыкага ўпэўненым голасам выканала солё арыю з опэры Манюшкі „Галька", песьню „Быццам казка" й „Грэнада".

Да ўсіх успомненых песенных нумароў акампаніяваў на піяніне праф. М. Куліковіч.

Завяршэньнем канцэрту было выступленьне Жаноцкага Ансамблю з Кліўленду пад кіраўніцтвам сп. Кастуся Кіслага зь песьнямі „А вясна ідзе на Беларусі" на словы Уладзімера Дубоўкі, кампазыцыі М. Куліковіча, „Дываночак" на словы Адама Русака і „Ручнічкі". Акампаніяваў на акадыёне Літвінка.

Канцэрт закончыўся нацыянальным гімнам, выкананым Жаноцкім Ансамблем і дружна падхопленым усімі прысутнымі. У цэласьці канцэрт быў на высокім прафэсійным узроўні й пакінуў незацёртае ўражаньне на прысутных.

ТАНЦАВАЛЬНЫЯ ВЕЧАРЫНЫ

У сыботу пасьля акадэміі і ў нядзелю пасьля канцэрту адбываліся танцавальныя вечарыны. Абедзьве яны мелі таксама некаторае грамадзкае значаньне, бо ў часе іх, калі адныя, пераважна маладыя, заўзята танцавалі, іншыя вясёла й шумна праводзілі час каля буфэту, а йшчэ іншыя выкарыстоўвалі гэтую нагоду на гутаркі й нарады пра арганізацыйныя й грамадзкія справы.

АЎДЫТОРЫЯ СУСТРЭЧЫ

Восьмая Сустрэча была аднэй з найбольш колькасных і рэпрэзэнтацыйных з гледзішча на вялікі ўдзел у ёй Беларусаў літаральна з усіх арганізаваных групаў у ЗША й Канадзе ды ладнае колькасьці суродзічаў, што жывуць адзінока ў мясцовасьцях, аддаленых ад зарганізаваных цэнтраў. Асабліва ў вялікай колькасьці былі прадстаўленыя, апрача, зразумела, самога Дэтройту, Беларусы Чыкага, Кліўленду, Нью Джэрзі, Нью Ёрку, паасобных пунктаў Канады, і бадайшто ўпяршыню ладнай групай з далёкай Каліфорніі на чале із старшынём Аддзелу БАЗА ў Лёс Анджэлес інж. Я. Бруцкім. Важна й карысна тое, што Беларусы з усіх пералічаных асяродзьдзяў добра выказаліся сваім удзелам у праграме Сустрэчы, ці то выступаючы з дакладамі й прамовамі, ці ўдзелам у мастацкай частцы.

Асаблівае прызнаньне й шчырая падзяка належыцца арганізатарам Сустрэчы — Управе й сябром Аддзелу БАЗА ў Дэтройце. Было відаць, што бадайшто ня было ніводнага сябры гэтага Аддзелу БАЗА, на якога ня было-б узложанае нейкае адказнае арганізацыйнае заданьне й які-б яго ня выканаў. Навет вячэра ў сыботу й абед у нядзелю былі падрыхтаваныя гэтак смачна і ў такой вялікай колькасьці, што ніхто ня мог застацца галодным.

Пэўне-ж, былі й некаторыя арганізацыйныя няўвязкі, але раўнуючы да дасягненьняў яны былі нагэтулькі дробныя, што было-б нетактычна іх пералічаць. Наагул-жа адзін зь меншых аддзелаў БАЗА ў Дэтройце выдатна вывязаўся з узятага на сябе заданьня.

***

У міжчасе адбылося пашыранае паседжаньне Рэдакцыйнае Калегіі газэты „Беларус" (пра гэта гл. асобна), паседжаньні сяброў Беларускага Ведавецкага Мастацкага Клюбу „Пагоня", старшыняў Аддзелаў БАЗА й беларускіх лекараў. На паседжаньні старшыняў Аддзелаў БАЗА было выказанае пажаданьне, каб наступная 9-ая Сустрэча Беларусаў Паўночнае Амэрыкі адбылася ў 1970 годзе ў Нью Ёрку.

Ст. Ст.

PROCLAMATION

City of Detroit - Executive Office

JEROME P. CAVANAGH
Mayor

BYELORUSSIAN NATIONAL REPUBLIC INDEPENDENCE DAY

March 25, 1968

WHEREAS A free and independent Byelorussian National Republic was proclaimed on March 25, 1918, and

WHEREAS Shortly thereafter, this new nation and its courageous, liberty-loving citizens were subjugated by the Soviet Red Army, despite gallant and heroic resistance, and

WHEREAS To commemorate the golden anniversary of Byelorussian independence, the Detroit chapter of the Byelorussian-American Association is the host of a convention to be held in Detroit on August 31, September 1 and September 2, 1968, and

WHEREAS Delegates will come to Detroit from many different parts of the United States and Canada to adopt several resolutions to be sent to the President of the United States and the Prime Minister of Canada

NOW, THEREFORE, I, Jerome P. Cavanagh, Mayor of the City of Detroit, do hereby proclaim March 25, 1968 as

BYELORUSSIAN NATIONAL REPUBLIC INDEPENDENCE DAY

in Detroit in tribute to a people who are dedicated to the eventual restoration of freedom to all nations, large or small, presently under the domination of tyrants.

Given under my hand and seal this 28th day of August, 1968

Jerome P. Cavanagh
Mayor

Праклямацыя бурмістра Дэтройту з нагоды 8-ай Сустрэчы Беларусаў Паўночнае Амэрыкі

BIELARUS
Byelorussian Newspaper of North America
Published monthly by
BYELORUSSIAN-AMERICAN ASSOCIATION, Inc.
and BYELORUSSIAN CANADIAN ALLIANCE
Address in U.S.A.: 166 — 34 Gothic Drive, Jamaica, N. Y. 11432.
Address in Canada: Byelorussian Canadian Alliance
524 St. Clarence Avenue Toronto 4, Ont.
Subscription $ 6.00 yearly.

БЕЛАРУС — Беларуская газэта Паўночнае Амэрыкі
Выходзіць месячна. Рэдагуе Калегія.
Выдаюць: Беларуска-Амэрыканскае Задзіночаньне й Згуртаваньне Беларусаў Канады.
Выпіска зь перасылкаю — 6 дал. на год.

РЭЗАЛЮЦЫЯ

ВОСЬМАЕ СУСТРЭЧЫ БЕЛАРУСАЎ ПАЎНОЧНАЕ АМЭРЫКІ У ДЭТРОЙЦЕ, МІЧЫГАН, 31 ЖНІЎНЯ, 1 І 2-ГА ВЕРАСЬНЯ 1968 Г.

Мы, прадстаўнікі Беларуска-Амэрыканскага Задзіночаньня ў Амэрыцы й Згуртаваньня Беларусаў Канады, будучы грамадзянамі ці жыхарамі Задзіночаных Штатаў Амэрыкі або Канады ды адначасна адчуваючы непарыўную лучнасьць із сваім родным беларускім народам на Бацькаўшчыне, урачыста сьцьвярджаем і заяўляем:

1. Беларусы ў Савецкім Саюзе пазбаўленыя людзкіх правоў, абрабаваныя зь вялікае часткі свайго этнаграфічнага прастору, усьцяж цярпяць пад чужым расейска-камуністычным таталітарным рэжымам ад нацыянальнага ўціску й эканамічнае эксплюатацыі. Жывучы на сваёй зямлі — у гэтак званай сувэрэннай Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспубліцы — беларускі народ ня можа выкарыстоўваць на сваё дабор багатых прыродных і людзкіх рэсурсаў свайго краю. Рэсурсы гэтыя йдуць на фінансаваньне міжнароднае падрыўнае дзейнасьці маскоўскага рэжыму ды на разбудаваньне расейскага панаваньня ў азіяцкай частцы Савецкага Саюзу.

На ключавых становішчах палітычнага, эканамічнага й культурнага жыцьця ў Беларусі стаяць людзі, варожыя беларускаму народу, галоўным заданьнем якіх — русыфікаваць Беларусаў і мацаваць на Беларусі ланцугі расейска-савецкага каляніялізму.

2. Беларускі народ з году ў год штораз больш наважана выяўляе супраціў маскоўскаму паняволеньню. На працягу апошніх двух год, прыкладам — ад часу папярэдняе Сустрэчы Беларусаў Паўночнае Амэрыкі — мы былі сьведкамі нясупынных спробаў на Беларусі здабыць больш свабоды ў галіне матар'яльнага й культурнага дабрабыту. Асабліва напорныя намаганьні вядуцца ў кірунку рэгабілітацыі гістарычнае спадчыны й культурных здабыткаў беларускага народу ды прышчапленьня маладому пакаленьню пачуцьця нацыянальнае гордасьці. Плённы прыход апошнімі гадамі ў культурнае жыцьцё Беларусі нацыянальна сьведамае й патрыятычнае моладзі навочна паказвае на наяўнасьць магутнага патэнцыялу нацыянальнага супраціву расейскаму паняволеньню Беларусі.

3. На працягу апошніх год савецкая прапаганда й пастаўленыя на ейную службу гістарычная навука ды публіцыстычная бэлетрыстыка штораз больш увагі змушаныя аддаваць справе ачарненьня беларускага нацыянальнага руху, вызвольных ідэяў, а таксама дзейнасьці беларускае палітычнае эміграцыі ў краёх Заходняга Сьвету. Асабліва войстрыя выпады робяцца супраць беларускае палітычнае эміграцыі, і гэта найвымаўней сьветчыць пра духовую лучнасьць між Беларусамі вольнага сьвету а паняволеным на Бацькаўшчыне народам ды пра небясьпечнасьць гэткага кантакту для каляніяльнага рэжыму на Беларусі.

4. Дзеля прычынаў вышэй азначаных мы пастанаўляем і дэкляруем ня спыняць свайго высілку, каб пашыраць у вольным сьвеце факты пра змаганьне беларускага народу за свае правы людзкія, за сваю свабоду й незалежнасьць, перахоўваць і пераказваць малодшаму пакаленьню Беларусаў ідэялы Беларускае Народнае Рэспублікі, незалежнасьць якое была абвешчаная 25 Сакавіка 1918 году, ды мацаваць духовую й матар'яльную лучнасьць зь беларускім народам, паняволеным у расейска-савецкай каляніяльнай імпэрыі.

5. Мы выказваем гарачую просьбу й надзею на тое, што цяпер — у мамэнце, калі расейска-савецкі рэжым гэтак зырка й нахабна, як у Чэхаславаччыне, паказвае сваю таталітарную існасьць — урады Задзіночаных Штатаў Амэрыкі й Канады не пакінуць свайго маральнага падтрыманьня беларускага дэмакратычна-вызвольнага руху.

Мы хочам адначасна выказаць моцнае спадзяваньне, што кандыдаты на Прэзыдэнта Задзіночаных Штатаў Амэрыкі — спадары Рычард Ніксан і Гюбэрт Гамфры — як у сваёй перадвыбарнай кампаніі, гэтак і вызначаючы далейшую вонкавую палітыку Задзіночаных Штатаў па абраньні аднаго зь іх, выкажуцца таксама за ўсемагчымае падтрыманьне змаганьня паняволеных народаў Савецкае імпэрыі, у тым ліку й народу беларускага.

Мы выказваем таксама сваю глыбокую ўдзячнасьць афіцыйным дзеянікам ЗША й Канады за ўсю тую спрыяльнасьць, якую меў дасюль ад іх беларускі народ у сваім нацыянальна-вызвольным змаганьні.

Ад імя Восьмае Сустрэчы Беларусаў Паўночнае Амэрыкі:

Васіль Пляскач
Старшыня Восьмае Сустрэчы Беларусаў Паўночнае Амэрыкі

Уладзімер Курыла
Старшыня Беларуска-Амэрыканскага Задзіночаньня ў Амэрыцы

Мікалай Ганько
Старшыня Згуртаваньня Беларусаў Канады

Дэтройт, Мічыган,
1-га верасьня, 1968 году

СІЛЫ СВАБОДЫ НЯПЕРАМОЖНЫЯ

Прычыны, што выклікалі апошнія падзеі ў Чэхаславаччыне, не абмежаныя да аднае толькі Чэхаславаччыны. Прычыны гэтыя йснуюць у цэлым савецкім блёку, перш-наперш у краёх гэтак званае народнае дэмакратыі Сярэдня-Ўсходняе Эўропы, якія фармальна не ўваходзяць у склад Савецкага Саюзу і ў якіх жывыя йшчэ традыцыі нацыянальнае свабоды й дзяржаўнае незалежнасьці.

Але патэнцыяльна йснуюць гэтыя прычыны і ў самым Савецкім Саюзе. Гэта—разбудженыя пасьля афіцыйнага асуджэньня нялюдзкае сталінскае сыстэмы ідэі свабоды ды імкненьні да як найшырэйшага выяўленьня нацыянальнае існасьці савецкіх народаў — з аднаго боку, і намаганьні партыі спыніць і зьнішчыць гэтыя ідэі й імкненьні — з другога. Гэткая сяньня сытуацыя ў кажнай нацыянальнай рэспубліцы Савецкага Саюзу, сярод якіх і Беларусь не застаецца з-заду ў сваім імкненьні да большае свабоды й звароту свае нацыянальнае існасьці перш-наперш у культурным жыцьці, выпустошаным у часох сталінскіх пагромаў із свайго нацыянальнага зьместу.

Працэс дэсталінізацыі й рэгабілітацыі нацыянальных каштоўнасьцяў народу дасягнуў быў на Беларусі найвышэйшае ступені ў першай палавіне 60-ых гадоў. Але ўжо на мяжы другое палавіны 60-ых гадоў, у канцы 1965 і напачатку 1966, партыя, паважна занепакоеная штораз мацнейшымі тэндэнцыямі ў кірунку вызваленьня духовага жыцьця спад ейнага кантролю, пачала актыўна ўмешвацца ў культурнае жыцьцё й строга рэглямэнтаваць яго паводля свайго палітычнага курсу. У культурным жыцьці беларускага народу, перш-наперш у мастацкай літаратуры пачалі гэткім парадкам дзеіць дзьве супрацьлежныя сілы: прагрэсыўныя сілы свабоды й нацыянальнае паўнавартаснасьці, ды сілы партыйнае рэакцыі з тэндэнцыямі звароту да сталінскага дагматычнага курсу.

Партыйная рэакцыя ў беларускай літаратуры перша-наперш зазначылася ў тым, што былі спыненыя паказ і асуджэньне ў літаратурных творах сталінскіх злачынстваў і ўсяго таго зла, што было зроджанае сталінскай сыстэмай. Пасьля войстрага й прычэплівага асуджэньня партыйнымі й вайсковымі коламі ды дагматычнай крытыкай на пачатку 1966 году аповесьці Васіля Быкава „Мёртвым не баліць" за ейны паказ сталінскае маральна-палітычнае сыстэмы ў арміі ў вабставінах вайны дарма ўжо шукаць у беларускай літаратуры твору, у якім было-б адкрытае асуджэньне сталінізму. А выдавецтва „Беларусь", выпушчаючы ўжо сёлета „Выбраныя творы ў двух тамох" Рамана Сабаленкі, хіба-ж ня выпадкова ня ўлучыла ў гэтае выданьне аднаго з найлепшых ягоных твораў — аповесьці 1964 году „Незамужняя ўдава", у якой найбольш войстра былі паказаныя сталінскія злачынствы супраць чалавецтва.

Адначасна з гэтым прыйшла да большага голасу дагматычная крытыка, што, заклікаючы беларускіх пісьменьнікаў строга трымацца прынцыпу партыйнасьці й народнасьці літаратуры й мастацтва ды артадаксальнага сацрэалістычнага мэтаду, намагаецца арыентаваць беларускіх пісьменьнікаў на ідэйныя пазыцыі літаратуры 30-ых — 40-ых і пазьнейшых гадоў. Гэтую кампанію пачаў у літаратурнай крытыцы пісьменьнік Уладзімер Карпаў сваёй кнігай 1966 году „Крылаты ўзьлёт", а ў ёй — галоўна ўводным артыкулам „Позірк назад", што быў сваім часам трапна схарактарызаваны крытыкам Віктарам Каваленкам, як „паварот назад". Сьледам за Карпавам актывізаваліся й іншыя дагматычныя крытыкі й пісьменьнікі, як Якаў Герцовіч, Барыс Бур'ян, Міхась Лынькоў, а гэткі прыслужлівы партыйны пісьменьнік, як Ільля Гурскі, што спэцыялізуецца ў паклёпніцтве на беларускі нацыянальны бээнэраўскі рух 1917-20 гадоў, летась дэманстрацыйна быў узнагароджаны ордэнам Леніна.

Партыйная рэакцыя выявілася таксама ў узмоцненай русыфікацыі ды ў нэгатыўным дачыненьні да найбольш жыцьцёва канечных дзеля нармальнага культурнага жыцьця патрабаваньняў новых нацыянальных канцэсіяў. Гэтак, прыкладам, патрабаваньні беларускае творчае інтэлігенцыі мець кроўна неабходныя выданьні мелі адно той вынік, што была прынятая пастанова пра выданьне беларускае савецкае энцыклапэдыі. А патрабаваньні мець некаторыя беларусаведныя часапісы, як краяведны, моваведны, гістарычны, мастацкі, тэатральны ды іншыя, што сыстэматчна стаўляюцца ўжо колькі год, былі збытыя адно адчэпным павялічэньнем на 64 балоны часапісу „Полымя". Навет пажаданьні беларускіх пісьменьнікаў, каб у вадзначаньне 50-ых угодкаў БССР былі праведзеныя некаторыя сьціплыя мерапрыёмствы дзеля разьвіцьця беларускае культуры, мерапрыёмствы, выказаныя на пісьменьніцкім сходзе 24 лістапада летась, засталіся бязь ніякага водгуку.

Але таксама засталося бяз водгуку й патрабаваньне першага сакратара Саюзу пісьменьнікаў Беларусі Максіма Танка, сфармуляванае ў ягоным артыкуле ў „Полымі" ў верасьні летась „Час і літаратура", што беларуская літаратура „павінна раней за пракурора сыгналізаваць аб непажаданых зьявах і раней за званара даваць кліч аб набліжэньні сьвята ці ўрачыстасьці, быць няпрымірымай да ўсяго, што перашкаджае ў жыцьці". Гэтыя пракурорскія й званарскія функцыі літаратуры, гэтае ейнае перастаўленьне на выконваньне службовае ролі для партыі, гэты бяспрынцыповы партыйны сэрвілізм пачалі ўжыцьцяўляцца ў творчасьці адно нязначнае групкі пісьменьнікаў. Асноўная-ж маса пісьменьнікаў, перш-наперш пісьменьнікі маладога й наймалодшага пакаленьня, наважана твораць паводля собскага людзкага й нацыянальнага сумленьня, а не паводля дырэктываў партыі.

Каб спыніць гэтыя прагрэсыўныя плыні ў беларускай літаратуры, партыя намагаецца зьвязаць іх з уплывамі буржуазнай ідэялёгіі Захаду. Прыкладам, газэта „Советская Белоруссия" ў нумары за 30 травеня сёлета зьмясьціла перадавіцу пад вымоўным загалоўкам „Заўсёды ў наступе". Навязваючы да красавіковага пленуму ЦК КПСС ды цьвердзячы, быццам заходні імпэрыялізм намагаецца выкарыстоўваць у сваіх подрыўных мэтах „маральна няўстойлівых, палітычна недасьпелых людзей", газэта заклікала: „Бесьперапынна змагацца з варожай ідэялёгіяй, наважана раскрываць падкопы імпэрыялізму, зрываць маску з усемагчымых хітрыкаў апалягэтаў капіталу — адно з найважнейшых штодзённых заданьняў усіх байцоў нашага ідэялягічнага фронту".

Гэтае шуканьне ўплываў ідэялёгіі Захаду ў сьведамасьці савецкіх людзей — нічога іншага, як выпрабаваная ўжо форма шантажаваньня, тым больш эфэктыўная, што ўсякія зьвінавачаньні ў арыентацыі на Захад лёгка можна падцягнуць пад катэгорыю каральных палітычных злачынстваў. У запраўднасьці-ж прычынаў няўпыннага імкненьня паэтаў і пісьменьнікаў да творчае свабоды трэба шукаць у прыродных імкненьнях чалавека-творцы да поўнага й ніякімі дырэктывамі няскоўванага выяўленьня ягонае агульналюдзкое й нацыянальнае існасьці.

У сваёй рэакцыі на вызвольныя падзеі ў Чэхаславаччыне Савецкі Саюз паказаў ня толькі сваю фізычную сілу, але й ідэйную слабасьць. Партыйная рэакцыя ў Савецкай Беларусі на духовым імкненьні да творчае свабоды й выяўленьня нацыянальнае існасьці — таксама азнака ідэйнай слабасьці. Сілы свабоды, вызваліўшыся з аковаў сталінізму, ня могуць быць зьнішчаныя ніякімі забаронамі й дырэктывамі. Сілы свабоды няпераможныя!

Ст. Станкевіч

ДАСТОЙНЫ ГОСЬЦЬ У АЎСТРАЛІІ

Дня 4-га жніўня сёлета раптам зазваніў тэлефон: — Ці магу гаварыць із спадаром доктарам Малецкім?

— А хто звоніць?

— Біскуп Часлаў. Я толькішто прыбыў з Новай Зэляндыі ў Аўстралію, каб вас тут наведаць.

Прызнаюся, мне крыху дух не заняло, але як найхутчэй запрашаю Дастойнага Гасьця на неабмежаны час да сябе. Гэта-ж мы суседзі, гадунцы аднае гімназіі ў Друі, а разыйшліся ў сьвеце 35 год таму. І вось праз колькі гадзінаў прыбыў да мяне Дастойны Госьць Біскуп Часлаў Сіповіч — Апостальскі Візытатар для Беларусаў каталікоў. Да парогу майго дому асыставаў яму а. Юр'я і яшчэ колькі сьвецкіх чалавек.

Пасьля колькігадзіннай гутаркі-ўспамінаў, калі нашая мінуўшчына чароўнай істужкай прабягала праз Друю — Вільню — Менск — Рым — Нямеччыну, мы заселі да вячэры. Успамінам ня было канца. Але Ўладыка быў змучаны падарожжам і пайшоў на адпачынак.

Назаўтрае Яго Дастойнасьць зьведваў Сыднэй: падзіўляў ягоныя магутныя будынкі, опэру, батанічны агарод і ягоных спакойных жыхароў.

Вечарам Уладыка правёў колькігадзінную гутарку з прадстаўнікамі беларускага грамадзтва. Усе дзівіліся з энэргіі, адвагі й арыентацыі ў самых розных праблемах Уладыкі, а таксама й зь ягоных дасягненьняў на грамадзкай і навуковай ніве.

Трэйцяга дня сп. К. Сіткоўскі абвёз Уладыку па ваколіцах Сыднэю. Яны-ж адведалі мясцовага ўкраінскага япіскапа. На чацьверты дзень Уладыка Часлаў адправіў Божую Службу ў Украінскай Грэцка-Каталіцкай Царкве, а тады быў на грамадзкім абедзе ў сп-ва В. і А. Качаноў, дзе гутаркі на грамадзкія й рэлігійныя тэмы зацягнуліся да поўначы.

Пятага дня Яго Дастойнасьць быў запрошаны на абед да папскага нунцыя Я. Э. Біскупа Энтрытыё.

Шосты дзень Уладыка пасьвяціў сваім адміністрацыйным справам, а вечарам зрабіў даклад для Беларусаў у гатэлі Файр-філд на тэму „Беларусы ў сьвеце". За сталом, накрытым беларускім нацыянальным сьцягам, гаварыў Дастойны Госьць аб значаньні Эўкумэнічнага Сабору, аб Беларусах у сьвеце й на бацькаўшчыне. Калі дакладчык сказаў: „Мы маем нафту й прадакуем яе ў тысячах тонаў, мы маем сваю соль, і ў нашым музэі ў Лёндане мы перахоўваем кавалак беларускай солі..." — дык прысутныя ўсталі й абсыпалі прэлегэнта гучнымі воплескамі.

Патрыятычны даклад Уладыкі задзіночыў прысутных у вадну дружную сям'ю, што змагаецца за свае палітчныя й нацыянальныя правы. У часе пачастунку Уладыка правёў прыватныя й грамадзкія гутаркі, а на заканчэньне пажадаў сыднэйскім Беларусам плённай працы. Прысутныя шчыра яму дзякавалі й прапялі для яго „Ці сьвет ці сьвітае" й „Шмат год!".

Назаўтрае раніцай прадстаўнікі беларускага грамадзтва правялі Уладыку на аэрадром. **Я. Малецкі**

ПЫТАНЬНЕ РЭАРГАНІЗАЦЫІ ГАЗЭТЫ „БЕЛАРУС"

Выкарыстоўваючы нагоду Восьмае Сустрэчы Беларусаў Паўночнае Амэрыкі ў Дэтройце, куды зьехаўшыся былі прадстаўнікі з усіх беларускіх асяродзьдзяў ЗША й Канады, Рэдакцыя газэты „Беларус" склікала ў сыботу 31 жніўня ў Дэтройце расшыранае паседжаньне Рэдакцыйнае Калегіі „Беларуса". Апрача сяброў Рэдакцыйнае Калегіі ў Нью Ёрку й Канадзе, на паседжаньне запрошаныя былі прадстаўнікі газэты ў пазаньюёркаўскіх асяродзьдзях, некаторыя сталыя ейныя супрацоўнікі, старшыні Аддзелаў БАЗА ды іншых беларускіх грамадзкіх арганізацыяў.

У сувязі з тым, што ўжо ад даўжэйшага часу спыніла свой выхад у Мюнхэне газэта „Бацькаўшчына", газэта „Беларус" сяньня абслугоўвае ня толькі нашых суродзічаў і іхныя арганізацыі ў Паўночнай Амэрыцы — ЗША й Канадзе, але і ў заакіянскіх краёх расьсяленьня Беларусаў — у Эўропе, галоўна Ангельшчыне, і ў Аўстраліі, стаўшыся гэткім спосабам органам усіх Беларусаў у Вольным Сьвеце, што ня толькі на словах, але і ў сваёй дзейнасьці стаяць на ідэйных бээнэраўскіх пазыцыях Акту 25 Сакавіка. Дзеля гэтага, замілж дасюлешняга падзагалоўку „Беларуса" — „Газэта Беларусаў Паўночнае Амэрыкі", пастаноўлена ўвесьці падзагаловак — **„Газэта Беларусаў у Вольным Сьвеце".**

Газэта „Беларус" утрымлівалася дагэтуль галоўна з ахвяраў беларускага грамадзтва й датацыяў беларускіх грамадзкіх арганізацыяў ЗША й Канады, бо нармальная падпіска пакрывала адно нязначную частку выдавецкіх коштаў. Цяпер-жа, у сувязі з абслугоўваньнем нашай газэтай і беларускіх патрэбаў у іншых краёх, пастаноўлена зьвярнуцца да беларускага грамадзтва й нацыянальных арганізацыяў у Эўропе й Аўстраліі з просьбаю, каб і яны далучыліся да фінансаваньня газэты. Зь вялікай прыемнасьцяй сьцьверджана, што нашыя суродзічы ў Ангельшчыне апошнім часам ужо пачалі быць сувыдаўцамі „Беларуса".

Было сьцьверджана, што выдаваньне газэты „Беларус" адзін раз у месяц у разьмеры 6 бачынаў не дае магчымасьці належна асьвятляць усіх важнейшых падзеяў як на Бацькаўшчыне, гэтак і на эміграцыі, ня кажучы ўжо пра неабходную рэакцыю ў газэце й на важнейшыя міжнародныя падзеі, што маюць пасярэдняе дачыненьне й да Беларусі. Таму было выказанае агульнае пажаданьне, каб ад Новага 1969 Году „Беларус" выходзіў два разы ў месяц на 4-ох бачынах або адзін раз у месяц, але на 8-ёх бачынах.

Але пажаданьне гэтае ўдасца ўжыцьцёвіць адно пад умовай, калі нашае грамадзтва й грамадзкія арганізацыі ўва ўсіх краёх Вольнага Сьвету запэўняць Рэдакцыі адпаведна большую, чымся дагэтуль, сталую матарыяльную дапамогу. У сувязі з гэтым Рэдакцыйная Калегія „Беларуса" у найбліжэйшым часе правядзе апытаньне кіраўніцтваў нашых арганізацыяў, ці і на колькі яны змогуць павялічыць сваю дапамогу газэце, і ў залежнасьці ад вынікаў гэтага апытаньня прыйме канкрэтную пастанову.

Рэдакцыйная Калегія „Беларуса"

ВЫПАДАК З ПРЭЗЫДЭНТАМ РАДЫ БНР МІКОЛАМ АБРАМЧЫКАМ

Як даведваемся, Прэзыдэнт Рады БНР Мікола Абрамчык, знаходзячыся на месцы свайго жыхарства, у выніку благога выпадку дазнаў паважных фізычных пашкоджаньняў ды быў адвезены ў шпіталь на неазначаны тэрмін.

ЗАМЕЖНЫЯ МОВЫ Ў ПАЧАТКОВЫХ ШКОЛАХ ЗША

Бюлетэнь ЮНЭСКО („Юнэско фічэрс" № 530-531, ліпень 1968) падае, што апытаньне трох пятых пачаткавых школаў Амэрыкі выявіла, што ў іх выкладаецца адна або колькі замежных моваў. Блізу ўва ўсіх школах вучаць гішпанскае, нямецкае й францускае мовы. У ваднэй траціне школаў выкладаецца мова расейская.

1. ШЛЯХІ РАЗЬНЯВОЛЕНЬНЯ

У цыклі трох ранейшых артыкулаў пад загалоўкам „Шляхі паняволеньня" паважаныя чытачы знайшлі агульны агляд найважнейшых, на думку аўтара, шляхоў, якімі разьвіваўся працэс паняволеньня беларускага народу ягонымі суседзямі. У гэтым і наступным артыкулах зробім спробу адшуканьня тых здаўна заваленых ламаччом нашай падняволенай мінуўшчыны і зарослых усялякім бадыльлём, што ненавісьць сеяла вякамі, шляхоў да нашага, перш-наперш духовага, а затым і палітычнага разьняволеньня.

Як першы такі шлях разгледзім справу рэстытуцыі, г. зн., узнаўленьня гістарычнай праўды пра мінуўшчыну нашага народу. Гэта натуральны й лягічна першы крок у кірунку да свабоды й незалежнасьці, бо на справе ён азначае рэстытуцыю беларускага народу як паўнапраўнага сябры старой эўрапейскай сям'і народаў. Без такое рэстытуцыі, і гэта ў сьведамасьці нятолькі нашых прыяцеляў і ворагаў, але ў першую чаргу ў сьведамасьці й у сэрцах кажнага з нас — праспэкты на хуткае вызваленьне застаюцца цьмянымі, як яны й ёсьць сяньня.

Спатрэбіцца нам тут вялікая расчышчальная й абнаўленчая акцыя, бо вякамі няволі вораг здолеў заваліць грузам, зацьміць і зьмяніць да непазнаньня нашую гістарычную тапаграфію. Гэта, перш-наперш, датычыць нашай слаўнай літоўскай спадчыны, у распарцэляваньні якое ў той ці іншай форме прыймалі й прыймаюць дружны ўдзел амаль усе нашыя суседзі.

Пачаўшы яе былі Палякі ўжо з XV-га стагодзьдзя, намагаючыся супрацьставіць „праўдзівай" каталіцкай Літве праваслаўную „схізматыцкую" Русь. Намер быў ачавідны: расслабіць знутра й раздваіць літоўскі (старабеларускі) народ і гэтак прысьпешыць ягонае зьнішчэньне. Як доўга Літва існавала палітычна, акцыя гэта спатыкалася з належным адпорам, асабліва з боку літоўскіх магнатаў. Пасьля заняпаду Рэчыпаспалітай і двух паўстаньняў, Масква пабачыла ў ёй сваю карысьць і пачала субтэльна ўскормліваць на ёй у гэтым сэньсе малога жамойдзкага гадунца... Як агню баючыся адраджэньня старой, грознай Літвы, яна ўмела й пасьпяхова праводзіць свой замысловаты плян рэдукцыі вялікай праблемы да межаў маленькай Жамойдзі — свая-асаблівая лёгіка рэдукцыі да абсурду... Плян гэты, з усімі прыналежнымі яму абсурдальнымі прычынкамі, праводзіцца й на нашых вачох. Ні ў Малой, ані ў Вялікай Савецкай Энцыкляпэдыі (выданьня 50-ых гадоў) пад словам „Літва" вы нічога ня знойдзеце — яно там зусім навет і не ўспамінаецца. Адно пустое месца, а колькі яно гаворыць аб тым, як карціць Маскве, каб мы, Беларусы і ўвесь сьвет забыліся на гэтую „дробязь", каб нам ніколі і ў галаву ня прыйшло дапаганяць праўды. Затое адпушчана там багата месца на г. зв. „Литовскую ССР" — тое, што вырасла з таго жамойдзкага гадунца пад добрым вокам руплівае мачыхі.

Вось гэтта, з пачуцьцём аблягчэньня і ня без жанглёрскага спрыту, Масква й згрузіла ўвесь той вялізарны гістарычны матарыял, які-б яна, каб прымела, дык з радасьцяй недзе ўтапіла-б — абы яго неяк пазбыцца... І нельга тут зь яе дзівіцца, бо ў матарыяле гэным заправўды шмат небясьпечнага. Варта ў ім толькі крыху пакапацца, каб лёгка пракалоць маскоўска-жамойдзкі пузыр, якому яны падчапілі „литовский" ярлык.

Старалітоўская дзяржава выступае на гістарычную арэну ўжо з 30-ых гадоў XIII стг. Жамойдзь хоць і была падбітая Мяндоўгам, афіцыйна ня была складовай часткай гэнае дзяржавы, а яшчэ 80 год пераходзіла з рук у рукі паміж Літвою й Законам Крыжакоў у выніку вайны ці дагавору. Толькі пасьля разгрому Крыжакоў пад Грунвальдам яна канчальна анэктуецца Літвой у 1411 г., і вялікі князь афіцыйна пачынае тытулавацца „літоўскім, рускім, жамойдзкім..." і г. д. У тыя далёкія часы такія словы, як Літва, Русь, Жамойдзь і г. п. мелі сваё дакладнае значэньне й войстра разьмяжоўваліся — ніхто іх у нас тады ня блытаў. Сяньняшняя блытаніна, як ужо ўспомнена, паўстала ў выніку эфэктыўнага супрацоўніцтва ў гэтым кірунку трох нашых зацікаўленых суседзяў — Палякаў, Расейцаў і тых-жа Жамойдаў.

Калі йдзе пра гэтых апошніх, дык яны папраўдзе ніколі не пачуваліся ў Літве, як у сябе дома. Ужо з самога пачатку, рэагуючы на анэксію й накіданьне ім сілаю чужой рэлігіі, яны часта й войстра бунтаваліся, змушаючы вялікага князя й літоўскае рыцарства да крывавых расправаў над імі. Канчальна ўціхамі-раньня, яны ўсё не пакідаюць сваіх сэпаратыстычных тэндэнцыяў і зайздросна сьцерагуць статусу свае зямлі ад анэксу, г. зн. зямлі асобнай ад Літвы ўласьцівай, з дадзенымі ёй прывілеямі, асобным чартарам — канстытуцыяй.

Справа гэтая зьмянілася пасьля Люблінскае вуніі 1569 г., але жамойдзкі сэпаратызм і тады ня прыціх. На ўсё гэта ёсьць аж надта досыць гістарычных сьветчаньняў і дакумэнтаў. Адзін з апошніх такіх довадаў ёсьць з часоў паходу Напалеона на Маскву, калі ён парабіўшы быў дэфінітыўныя захады дзеля адраджэньня Літоўскага Гаспадарства. Даведаўшыся пра гэта, жыхарства Жамойдзі зладжыла на рукі імпэратара пратэст супраць улучэньня іхнае зямлі, Жамойдзі, у новую Літву...

На чым-жа тады абапіраюцца жамойдзкія прэтэнсіі на ўсю нашую гістарычную спадчыну? Коратка кажучы, аргумэнтацыя зводзіцца да аднаго — да маскоўскае санкцыі дадзенае той, вышэй успомненай, блытаніне й хвальшывай інтэрпрэтацыі тэрміну „Літва", якая наглядаецца, асабліва ў польскай гістарыяграфіі, ужо ад зараньня вякоў. Толькі дзякуючы такой санкцыі, вымоўнае сьветчаньне гістарычных фактаў і дзясяткаў тысячаў дакумэнтаў магло быць гэтак доўга ігнараванае. А з тае блытаніны робяцца й самыя кур'ёзныя высновы, як, прыкладам, пра жамойдзкае паходжаньне вялікакняжага роду ў Літве, хоць гістарычна пра ніякія выдатныя рады на Жамойдзі нікому нічога ня ведама. На довад гэтае фантазіі цытуецца адзін праўдзівы факт: Кейстут, забіты пры Ягайлавай дапамозе, быў спалены згодна із старадаўным звычаем, як апошні вялікі князь-паганін.

Ці-ж заправўды гэта паказвае на жамойдзкае паходжаньне Кейстута? Археалягічныя раскопкі выяўляюць, што карэннае жыхарства Жамойдзі ніколі памерлых не паліла, а хавала іх у дзераўляных трунах. Затое паленьне нябожчыкаў было характэрным агульна-славянскім звычаем у дахрысьціянскі пэрыяд. Таму, калі ўжо факту гэтаму прыпісваць нейкае значэньне, дык яно можа быць толькі адно: Кейстут мог быць і быў прадуктам толькі нашае, літоўскае ці старабеларускае, культуры, якая мясцамі ў той час яшчэ мела ў сабе перавагу паганскіх элемэнтаў. Гэтым, разумеецца, справа паходжаньня вялікакняжага і іншых магнацкіх родаў Літвы зусім не разьвязваецца.

Урэшце, у канчатковым разьліку, паходжаньне літоўскіх князёў ёсьць пытаньнем чыста акадэмічнага характару, безь вялікага практычнага значаньня — адно хіба, што яны ніяк не маглі выводзіцца із Жамойдзі, дзе раньняя гісторыя знаходзіць адну шэрую сялянскую масу, а рыцарскі стан пачаў фармавацца толькі зь XV стг. Але калі-б навет князі літоўскія й магнаты і былі, скажам, скандынаўскага ці якога сабе іншага паходжаньня, дык у гэтым няма нічога асаблівага, бо як у гэныя даўныя часы, гэтак і сяньня зусім нармальным парадкам чужаземныя дынастыі пануюць у розных краёх: у прыклад — сучасны каралеўскі род Ангельшчыны выводзіцца зь Нямеччыны.

Але галоўным і наймацнейшым аргумэнтам беларускасьці (гаворачы сяньняшняй тэрміналёгіяй) Літвы ёсьць гістарычны зьмест ейнага жыцьця — дзяржаўнага, культурнага й грамадзкага — як ён захаваўся й перададзены нам у безьлічы дакумэнтаў і іншых гістарычных памятак. Сярод іх няма жамойдзкіх дый быць не магло. Бо, як ужо сказана, Жамойдзь заўсёды трымалася збоку й прыймала ў жыцьці Літвы мінімальны ўдзел: падбітая сілаю літоўскага аружжа, яна, хоць і была часткай Літвы, сама сябе Літвою ня лічыла. Толькі з другой палавіны XIX стг., доўга пасьля заняпаду старой Літвы, падчас нясупыннай маскоўскай кампаніі нішчэньня ўсяго праўдзіва-літоўскага, Жамойдзь пачынае „грыміравацца" ў ролю падстаўнога і ўрэшце ў 1918 годзе афіцыйна трансфармуецца ў „Летуву" ды абвяшчае сябе спадкаемніцай усяго літоўскага.

Ці не пара ўжо „разгрыміравацца"? Ня жыць-жа век ілжою!

П. Вішнеўскі

УЛАДЫКА ЧАСЛАЎ СІПОВІЧ У МЭЛЬБУРНЕ

Кажуць: — Аўстралія — на краю сьвету! І ня дзіва, што пра Беларусаў, якіх доля закінула аж у „Кангурыю", шмат хто забываецца. На працягу 19 год, як сюды прыбылі Беларусы, ніхто з нашых цэнтраў не парупіўся да нас заглянуць.

І толькі сёлетні 1968 год стаўся гістарычна-пераломным, бо аж чатырох беларускіх высокіх царкоўных дастойнікаў наведала Аўстралію. Першыя тры праваслаўныя герархі БАПЦ: Архіяпіскап Васіль і Япіскапы Андрэй і Мікалай былі тутака, асабліва Уладыка Андрэй, як быццам „пералётам". Чацьверты герарх — каталіцкі Біскуп Часлаў Сіповіч — Генэрал Закону Марыянаў і Апостальскі Візытатар Беларусаў каталікоў затрымаўся ў Мэльбурне даўжэй, бо аж 12 дзён.

Прыляцеў Ён із Сыднэю ў сыботу 10 жніўня раніцай. Спаткала Яго на аэрадроме грамадка Беларусаў з Мэльбурну. Пасьля кароткіх прывітаньняў і колькіх фатаграфіяў Уладыка ад'ехаў із сваім сьвятаром а. Юр'ем да ягонай рэзыдэнцыі, дзе затрымаўся да 22 жніўня, калі адляцеў у Адэляйду.

Першага дня вечарам сп-ва А. і Б. Калодкі зладзілі ў сваім доме афіцыйнае прывітаньне Уладыкі. Другога дня, у нядзелю, Уладыка адслужыў Сьв. Літургію ў мясцовай украінскай катэдры й сказаў пабеларуску прынагодную казань. Вечарам таго-ж дня гасьцяваў і начаваў у сп-ва Ніканаў.

Наступныя дні Уладыка візытаваў, прыймаў у сябе візыты, палагоджваў свае справы, знаёміўся з Мэльбурнам і аколіцамі, а вечарамі гасьцяваў у мясцовых Беларусаў. Нармальна зьбіралася заўсёды большая грамада людзей, і пры поўных сталох вяліся доўгія гутаркі, дэкляmaваліся вершы, пяяліся беларускія песьні. Уладыка адказваў на розныя пытаньні.

Дзякуючы гэтым вечаром-спатканьням, а таксама адмысловаму дакладу „Беларусы ў сьвеце", які Уладыка прачытаў у нядзелю 18 жніўня, высьвятліліся шмат якія сумлевы рэлігійнага характару й папоўніліся веды мясцовых Беларусаў пра жыцьцё нашых суродзічаў, раськінутых па сьвеце.

20 жніўня вечарам сп-ва А. і Б. Калодкі зладзілі ў сваім доме разьвітаньне з Уладыкам. Апошнія прамовы былі найграныя на памятку на магнітафонную йстужку. У чацьвер 22 жніўня раніцай беларускі Мэльбурн разьвітаўся з Уладыкам.

Побыт Уладыкі Часлава ў Мэльбурне шмат даў тым, што пажадалі спаткацца зь ім. Таксама і Уладыка із шчырых гутарак зь Беларусамі Мэльбурну нешта скарыстаў ды папоўніў свой вобраз Аўстраліі.

М. Н.

АНТЫСАВЕЦКАЯ МАНІФЭСТАЦЫЯ Ў МЭЛЬБУРНЕ

У нядзелю 25 жніўня Чэхаславакі ў Мэльбурне зарганізавалі вялікую антысавецкую маніфэстацыю супраць расейскай агрэсіі ў Чэхаславаччыне.

Маніфэстацыя адбылася ў ваднэй з найбольшых заляў Мэльбурну Олімпік Сьвімінг Пул, скуль вылілася на вуліцу, калі ейныя ўдзельнікі ў вялікай колькасьці з антысавецкімі транспарэнтамі прамаршыравалі праз цэнтр гораду.

У маніфэстацыі прынялі ўдзел ня толькі прадстаўнікі ўсіх паняволеных камунізмам народаў, але і ў масавай колькасьці мясцовыя Аўстралійцы. Беларусы таксама прынялі ўдзел у дэманстрацыі, а беларускі прадстаўнік разам зь іншымі займаў месца ў прэзыдыюме маніфэстацыі. Прысутныя на маніфэстацыі прынялі рэзалюцыю, у якой засудзілі расейска-савецкую агрэсію й дамагаліся ад аўстралійскага ўраду парваць усякія дачыненьні із Савецкім Саюзам і ягонымі сатэлітамі.

Падобныя маніфэстацыі адбыліся і ў іншых гарадох Аўстраліі. Апошнія падзеі ў Чэхаславаччыне наагул моцна ўзварушылі аўстралійскую апінію й сьціравалі яе супраць Масквы.

М. Н.

ЗАМІЖ ВЯНКА НА МАГІЛУ

Сьв. Пам. Ген. Францішка Кушаля нашыя суродзічы ў Ангельшчыне сп. сп. Янка Калбаса, Уладзімер Сухі, Аляксандра Рудзяк, Аляксандра Сосна, Бэнэдыкт Кляйноў, Хведар Лемяшонак, Аўген Мучынскі, Станіслаў Мак зладжылі па адным фунце, а Паўла Сурмач — 10 шылінгаў, **разам — 8 фунтаў, 10 шылінгаў** на Выдавецкі Фонд „Беларуса".

МОЙ АДКАЗ ЦК КПБ

На працягу колькіх апошніх год ня сьціхаюць войстрыя напады савецкага друку й радыя на аўтараў беларускіх перадачаў радыястанцыі „Свабода", на нацыянальныя тэмы. Але сёлета, як ніколі йшчэ ў гэткай ступені, яны сталіся асабліва частымі, гістэрычна нэрвовымі й неперабарлівымі ў іхнай хлусьні. Дасюль гэтыя выступленьні ў друку, як рэспубліканскім, гэтак і ўсесаюзным, а таксама ў радыё — рабіліся ад імя паасобных людзей — пісьменьнікаў і журналістых, але нязьменна пакідалі ўражаньне выразна інсьпіраваных, ато й дыктаваных партыйнымі органамі, хоць сама партыя да апошняга часу й ня фігуравала, як іхны аўтар.

Ды вось у органе ЦК КПБ „Зьвязда" за 9 ліпеня сёлета ў гэтую кампанію адкрыта ўлучыўся й тытулаваны прадстаўнік найвышэйшага органу палітычнае ўлады ў Беларусі — загадчык сэктару аддзелу прапаганды й агітацыі ЦК КПБ Р. Ткачук. Ведаючы факт строгае партыйнае здысцыплінаванасьці, можна быць пэўным, што выступленьне затытуляванага Р. Ткачука ў друку мусіла быць неяк узгодненым з ЦК і затым даводзіцца выступленьне гэтае разглядаць, як голас самога гэнага ЦК КПБ.

Галоўным аб'ектам сваіх злосных нападаў савецкая прапаганда абрала маю сьціплую асобу, робячы зь мяне паслужлівага выканальніка **„амэрыканскага Цэнтральнага Разьведвальнага Ўпраўленьня"**, (падчыркнута ўсюды мною — С.С.), якое, быццам, **„дапамагае распрацоўваць стратэгію й тактыку падрыўкой прапаганды"**, як цьвердзіць Р. Ткачук у цытаваным артыкуле, ды намагаючыся прадставіць мяне **„паслугачом імпэрыялізму"** Амэрыкі, як цьвердзіць ён таксама. Галоўны рэдактар радыястанцыі „Савецкая Беларусь" А. Стук у „Зьвязьдзе" за 25 красавіка сёлета заявіў літаральна, што **„Станкевічу даручана ўзяць пад сваё пільнае вока творчую інтэлігенцыю"** ў БССР, а ў сваім артыкуле ў маскоўскай „Литературной Газете" за 31 ліпеня ён-жа цьвердзіць, што **„Самым буйным аўтарытэтам у пытаньнях беларускай літаратуры на радыястанцыі „Свабода" ўважаецца Станіслаў Станкевіч"**. Атэстацыі А. Стука дапаўняе ўзноў-жа Р. Ткачук, зазначаючы: **„Асабліва стараецца ў гэтым пляне заняты беларускі буржуазны нацыяналіст, здраднік Радзімы Станкевіч"**.

Тут дык якраз пэркнуўшы пальцам у неба! Як гэта мне можа быць „даручана ўзяць пад сваё пільнае вока творчую інтэлігенцыю" ў БССР, як гэта магу я ўважацца „самым буйным аўтарытэтам у пытаньнях беларускай літаратуры на радыястанцыі „Свабода", калі я не належу навет да штатных працаўнікоў гэтае радыястанцыі ды ня быў гэткім ніколі раней, а, як зусім прыватная асоба, адно карыстаюся гасьціннасьцяй гэтае радыястанцыі, каб, як літаратар і Беларус, выказаць свой пагляд на сучасную беларускую літаратуру, адзначыць ейныя дадатныя й адмоўныя бакі.

Р. Ткачук абзывае мяне „заядлым беларускім буржуазным нацыяналістам", гэтым пагардлівым тэрмінам у савецкім разуменьні, які прычапляецца ўсім заправўдным беларускім патрыётам як на эміграцыі, гэтак і на Бацькаўшчыне. Як і вялізарная колькасьць маіх суродзічаў на Бацькаўшчыне, я ня больш і ня менш, як глыбака перакананы беларускі патрыёт, і, як гэткі, сьмяротны вораг штучна творанага гэтак званага савецкага патрыятызму, што на самой рэчы не становіць сабою нічога іншага, як выяў традыцыйнага расейскага нацыяналізму й каляніялізму, адно захварбаванага ў вабставінах Беларусі некаторымі лякальнымі беларускімі рысамі.

Маім сьвятым жаданьнем, каб беларуская літаратура ды ўсе іншыя галіны беларускае культуры былі ўзаправўды беларускімі ды каб беларуская літаратура й мастацтва ня былі ўпраганыя ў службовую ролю для патрэбаў партыі ды тым самым ня зьніжаліся да незавіднае ролі палітычнае агіткі. Беларускія патрыёты, у іхным ліку й я, у зацятай русыфікацыі Беларусі, праводжанай ня йначай, як у прымусовым парадку на загад Масквы, бачаць цынічнае патаптаньне людзкіх правоў беларускага народу й выяў нацыянальнага гэнасыду.

Каб абясшкодзіць мой голас і зьдыскрэдытаваць мяне ў вачох маіх суродзічаў на Бацькаўшчыне, што з прагнай цікаўнасьцяй рызыкуюць слухаць мяне праз радыё, савецкая прапаганда настырліва пашырае хлусьлівыя выдумкі пра ўяўныя мае злачынствы ў часе апошняе вайны. Гэтак, А. Стук прыпісвае мне **„ўдзел у арганізацыі масавых забойстваў Беларусаў і вынішчэньні яўрэйскага насельніцтва ў горадзе Барысаве"**, а Р. Ткачук навет цьвердзіць, што на маіх **„руках кроў соцен нявінаватых савецкіх людзей"**.

Гэтую правакацыйную хлусьню я даволі ўжо зьняпраўдзіў у вадказе, перададзеным праз радыястанцыю „Свабода" й надрукаваным у газэце „Беларус" і „Бацькаўшчына", на артыкул з кастрычніка 1966 году „Ня вам Беларусамі звацца", падпісаны прозьвішчамі васьмёх беларускіх пісьменьнікаў. Дык няма тут патрэбы гэнага паўтараць. Затое хачу падаць, што думае пра мяне кроўна зацікаўленая ў гэтай справе сама гэбрэйская грамадзкасьць, якая больш дакладна й аб'ектыўна, чымся найзьлейшыя пасьля Гітлера прыгнятальнікі гэбрэйскага жыхарства ў СССР — бальшавікі, расьсьледвала ўсе акалічнасьці трагэдыі гэбрэйскага народу ў мінулай вайне, у тым ліку й масавага вынішчэньня гэбрэйскага жыхарства ў горадзе Барысаве ў лістападзе 1941 году. У кнігах "The Case Against Adolf Eichman". Edited by Henry A. Zeiger. New York: A. Signed Book, 1960, p. 70, а таксама — „Книга о русском еврействе, 1917-1967". Под ред. Я. Г. Фрумкина, Г. Я. Аронсона й А. А. Гольденвейера. Нью Йорк: Союз Русских Евреев, 1968, стр. 86, сьцьвярджаецца якраз маё прыхільнае стаўленьне да гэбрэйскага жыхарства Барысава ды мае захады перад нямецкімі акупацыйнымі ўладамі, сьціраваныя на прадухіленьне трагэдыі Гэбрэяў Барысава.

Ёсьць усе асновы думаць, што й Беларусы на Бацькаўшчыне не даюць веры бальшавіцкай правакацыйнай хлусьні, бо калі-б давалі, ня было-б патрэбы хлусам-правакатарам удзяляць мне аж гэтулькі ўвагі. Пасярэдня даводзіць гэта й сам Р. Ткачук, які ў сваім артыкуле сьцьвярджае факт бясспрэчнага ўплыву на Беларусаў на Бацькаўшчыне перадачаў радыястанцыі „Свабода", галоўная роля ў якіх прыпісваецца мне. Перасьцерагаючы, што **„было-б памылкай... ня бачыць у паводзінах асобных маладых людзей такіх зьяў, якія ня ў поўнай меры адпавядаюць патрабаваньням камуністычнай ідэйнасьці й маральнасьці"**, Р. Ткачук, як ён сам кажа, **„каб адгарадзіць нашых людзей ад тлятворнага ўплыву буржуазнай прапаганды"**, з узвышша свайго партыйнага становішча заклікае ў дырэктыўным парадку: **„Трэба выкарыстоўваць у гэтых мэтах усе сродкі ідэйнага ўплыву, ладзіць вечары сустрэч надрастаючага пакаленьня з вэтэранамі партыі, удзельнікамі рэвалюцыі, грамадзянскай і Айчыннай войнаў, тэарэтычныя канфэрэнцыі, тэматычныя вечары, дыспуты, паходы па месцах баявой і рэвалюцыйнай славы"**.

Калі аж гэткія масавыя практычныя мерапрыёмствы мае наладжваць партыя ў вабароне ад нашых уплываў, дык ясна й бясспрэчна, што ня толькі „асобныя маладыя людзі" „ня ў поўнай меры адпавядаюць патрабаваньням камуністычнай ідэйнасьці й маральнасьці" — але гэты недавер беларускае падсавецкае моладзі да партыі стаўся зьявай масавай. А ў гэтым, як выглядае з выступленьняў Ткачука й рэшты, не апошняя роля беларускіх патрыётаў у Вольным Сьвеце, у тым — і асабіста мая.

Прызнаньне-ж факту гэтае нашае й мае асабіста ролі з боку вышэйшых партыйных аўтарытэтаў ня можа не даваць пачуцьця глыбокага задавальненьня, ня можа не заахвочваць як найболыш да далейшае працы ў тым самым духу й кірунку. Зь яшчэ большым задавальненьнем даводзіцца адзначыць таксама, што савецкія аўтары, цытуючы ў сваім друку мае выказваньні пра беларускую падсавецкую літаратуру, тым самым данесяць іх і да тых у БССР, што маіх радыёвых перадачаў ня чулі. За ўсё гэта належыцца хіба адно падзяка і Р. Ткачуку, і А. Стуку, і ўсім іншым, што не пакідаюць мяне без свае ўвагі, і цэламу іхнаму найвышэйшаму інсьпіратару й апрабатару — ЦК КПБ.

У жніўні 1968 г.

Станіслаў Станкевіч

ВЕСТКІ З КАНАДЫ

ІЗ СТРАХУ ПЕРАД СВАБОДАЙ

Напад Савецкага Саюзу на Чэхаславаччыну, каб здушыць маладую свабоду, пракаціўся злавесным рэхам па ўсім сьвеце. Людзі не спадзяваліся, што нешта падобнае можа здарыцца ў нашых часох. Жывём у часе нязвычайнага поступу тэхналёгіі й агульнанароднай асьветы, што ўзмацняе імкненьні да індывідуальнай ініцыятывы, да асабістай і нацыянальнай свабоды, да дэмакратыі.

Імкненьні гэтыя ёсьць галоўнай азнакай нашага часу. Камунізм, калі ён хоча выжыць, мусіць датарнавацца да духу нашага часу, да гістарычнага працэсу. Мусіць перастравіць сваю эканоміку на прыватную ініцыятыву й гандлёвую рэнтоўнасьць, што цягне за сабой прызнаньне свабоды народам і адзінкам. Здавалася, што й у Савецкім Саюзе зьявіліся зародкі зьмен у гэтым кірунку, а ў некаторых савецкіх сатэлітаў адбыліся вельмі сьмелыя й паважныя зьмены.

У нядаўным часе Чэхаславаччына высунулася на першае месца сярод сатэлітаў у правядзеньні рэформаў і зусім ня дзіўна — чаму. Чэхаславаччына найбольш падрыхтаваная да сучаснага гістарычнага прагрэсу з усяе Савецкае імпэрыі. Чэхі найкультурнейшы народ з усіх славянаў, а за імі падцягваюцца Славакі. Яны маюць найлепш разьвітую прамысловасьць і тэхналёгію з усіх народаў, што трапілі пад маскоўскі рэжым. Чэхі й Славакі маюць глыбока закаранёныя дэмакратычныя традыцыі, у часе між войнамі ў Чэхаславаччыне на працягу 20 год быў сапраўдны дэмакратычны лад.

Калі ў 1948 годзе Чэхаславаччына была ўцягнута пад панаваньне Сталіна, яна мусіла падзяліць лёс усіх падсавецкіх народаў. Яе багатая і жыватворчая эканоміка была ўцягнута ў савецкую сыстэму й пачала заміраць. Усе дэмакратычныя свабоды былі скасаваныя. У краі запанавала таталітарная дыктатура Масквы. Прамысловасьць падупала. Гандаль быў зьведзены да савецкай эксплятацыі. Край зьбяднеў. Грамадзтва апанавала галіта й безнадзейнасьць. І ня было выхаду, пакуль панавала дыктатура сталінскага тэрору.

Калі культ Сталіна быў звалены й яго сыстэма паслабела — высокакультурнае й сьведамае сваіх сілаў і патрэбаў грамадзтва Чэхаславаччыны пачало ажываць і дамагацца здэмакратызаваньня жыцьця. Напор грамадзтва на здабыцьцё свабоды пастулова ўзрастаў. Сталіністыя на чале з Навотным не маглі стрымаць узросту гэтай магутнай плыні, яна расла й пашыралася, ахапіла вялікі лік лібэральных камуністых, якія высунулі на чало партыі Дубчэка. Дубчэк стаў правадыром гэтай плыні, ён паставіў стаўку не на партыйны апарат, як гэта зрабіў Гамулка ў Польшчы, а на грамадзтва, на народ. Дзякуючы гэтаму ў такім малым краі вырасла магутная сіла, што сталася пагрозай для такой вялікай, але рэакцыйнай і адсталай Савецкай імпэрыі.

Дубчэк із сваім лібэральным партыйным і дзяржаўным апаратам пачаў уводзіць зьмены паводля патрэбаў народу. 8 месяцаў лібэралізацыі адрадзіла край. Была створаная новая форма камуністычнага ладу: камуністычная дэмакратыя ў жыцьці, а не на паперы. Гэтая новая форма камуністычнага ладу аказалася запярэчаньнем аджыўшай бальшавіцкай сыстэмы Маркса і Леніна й савецкай практыкі, а адначасна сталася канкрэтным зьместам і прыкладам для камуністычных партыяў Захаду, якія, адарваўшыся ад маскоўскіх тэорыяў і практыкі, шукалі новага жыцьцёвага зьместу для сваіх праграмаў, каб не збанкрутаваць канчальна. Чэхаславаччына дала выхад з тупіка камуністым Францыі, Італіі й іншых заходніх краінаў, але разам з тым паставіла ў яшчэ горшы тупік Савецкі Саюз. Чаму?

Таму, што Савецкі Саюз, хоць і дапусьціў нязначную лібэралізацыю, як адкінулі Сталіна, але ў васнаўным сталінскай сыстэмы не зьмяніў. А тым часам палітычная сытуацыя ў сьвеце моцна зьмянілася. Выхад спад маскоўскай дамінацыі Кітаю й ягонае суперніцтва з Масквой у камуністычным сьвеце на грунъце палітычным і ідэялягічным расслабілі камуністычны фронт і спрычыніліся да незалежніцкіх імкненьняў у сатэлітаў і навет у падсавецкіх народаў. У самім-жа Савецкім Саюзе, дзякуючы разьвіцьцю тэхналёгіі й пашырэньню асьветы эканамічнае й грамадзкае жыцьцё вымагае радыкальных зьменаў, каб задаволіць патрэбы насельніцтва, каб не адставаць ад поступу й прагрэсу ў гістарычным працэсе. Аднак на няшчасьце сваё й падсавецкіх народаў тупыя й рэакцыйныя савецкія апаратчыкі або ня бачаць гэтага, або не разумеюць. Яны й надалей спадзяюцца ўтрымацца пры ўладзе із сваімі няжывімі тэорыямі, апіраючыся на сталінскую сыстэму тэрору.

Таму чэхаславацкую лібэралізацыю, якая прывяла да скасаваньня цэнзуры, да свабоды слова, сходаў і крытыкі, савецкія лідары ўспрынялі не як нармальнае зьявішча, а як вялікае зло, што пагражае ўсёй іхняй сыстэме, усёй Савецкай імпэрыі і ім самім. Трымаючыся такіх паглядаў, маскоўскія заправілы адразу былі аднязгодныя ў тым, што лібэралізацыю ў Чэхаславаччыне трэба зламаць сілай, хадзіла аб тое толькі, як і калі. Адсюль і вынікла тыповая савецкая „дыпляматыя" пры перамовах у Цэрнай і Браціславе, каб выйграць час ды знайсьці квісьлінгаў у падстаўны паслушны ім урад і падрыхтавацца да ваеннага нападу.

Ваенная апэрацыя нападу ўночы з 20 на 21 жніўня прайшла хутка й спраўна, але савецкім агрэсарам прыйшлося наткнуцца на прыкрыя й неспадзяваныя перашкоды. Савецкія „браты" былі пэўныя, што ім удасца зьнішчыць Дубчэка з усёй ягонай праграмай і апаратам так лёгка, як лёгка яны зьнішчылі ў 1948 годзе Масарыка. Але рэчаіснасьць змусіла іх пераканацца, што цяпер ня 1948 год, а 1968, і што калі-б яны й зьнішчылі Дубчэка, дык на яго месца зьявіцца некалькі новых Дубчэкаў. Палітычна Саветы ўлезьлі ў такое гразкае балота, зь якога няскора ім удасца вылезьці, і пытаньне, ці яны змогуць калісь абчысьціцца зь яго.

Ваенны напад на Чэхаславаччыну ўдаўся, але вайна з чэскім і славацкім народам яшчэ ня выйграная й пытаньне, ці будзе выйграная. Ужо відаць, чаго Масква не змагла дасягнуць у акупаваным краі: яна не магла пазбыцца Дубчэка й яго лібэральнага ўраду ды ўстанавіць на яго месца паслушнага ёй падстаўнога ўраду. Чэхаславацкія сталінаўцы, на якіх Масква так лічыла, як на апору — ня толькі не змаглі ні ў чым ёй памагчы, але самі цяпер, як, напрыклад, Швэстка, Біляк, Кольдар і Якош, выракаюцца публічна супрацоўніцтва з акупантамі. Масква не змагла пазбыцца супраціўнага ёй чэхаславацкага парляманту, які быў і ёсьць чынны ад самага пачатку нападу. Акупантам не ўдалося зламаць пасыўнага супраціву ўсяго народу, як Чэхаў, так і Славакаў. Гэта ў самой Чэхаславаччыне. А на сусьветнай палітычнай арэне?

Савецкая агрэсія ў Чэхаславаччыне выклікала куды большую й мацнейшую рэакцыю ў сьвеце, чымся агрэсія 12 год таму ў Угоршчыне. Дык і кансэквэнцыі зь яе для Савецкага Саюзу будуць куды горшыя, куды большыя. Ужо відаць, што камунізм, як прылада савецкай вонкавай палітыкі — скочыўся, бо напад на Чэхаславаччыну паказаў усім народам, што нясе з сабою гэты маскоўскі камунізм. З 88 камуністычных партыяў сьвету толькі 10 падтрымалі савецкую агрэсію ў Чэхаславаччыне, рэшта-ж 78 паставіліся да яе адмоўна, або й войстра асудзілі яе.

Пасьля гэтага ганебнага чыну Савецкі Саюз мусіць пазбыцца сваіх мараў аб кіраўніцтве над камунізмам у сьвеце. Вызначаны на лістапад г. г. камуністычны кангрэс у Маскве з мэтай запэўненьня кіраўнічай ролі КПСС — пытаньне, ці зможа навет адбыцца.

Гэтак званае мірнае суіснаваньне Саветаў з Захадам адразу павісла ў паветры з усімі яго гандлёвымі й культурнымі абменамі. Дагавор Саветаў з Амэрыкай аб непашыраньні нуклеарнай зброі сярод меншых дзяржаваў ніхто ўжо ня хоча падпісваць, а НАТО змушана да павялічэньня сваіх ваенных сілаў. Вось які баланс савецкай агрэсіі ў Чэхаславаччыне.

А тым часам праўдзівы абраз здрадніцкага савецкага нападу на малы камуністычны пабратымчы край — паміма хлусьлівай савецкай прапаганды й глушэньня радыёвых перадачаў з вольнага сьвету — рознымі каналамі даходзіць да сьведамасьці падсавецкіх народаў, да ўсяго грамадзянства і напэўна выкліча абурэньне ды ўзмоцніць дамаганьні лібэралізацыі й свабоды. Тады савецкія лідары мо' зразумеюць, што нельга стрымліваць шматнароднай хвалі ў яе імкненьні да свабоды й дэмакратыі ні хлусьнёй, ні схалястычнай палітграматай, ні тэрорам; што гэта імкненьне ня ёсьць чыйсьці выдумкай, а натуральным вынікам поступу ў эканамічным, культурна-асьветным і грамадзкім жыцьці, натуральнай патрэбай кажнага народу, кажнага грамадзяніна; што стрымліваньне гэтых імкненьняў азначае супрацьстаўленьне гістарычнаму працэсу.

Калі-ж маскоўскі камунізм і далей будзе сілай стрымліваць гэты працэс, дык няўхільная рэвалюцыя, якая прывядзе да распаду ўсяе Савецкае імпэрыі.

В. Жук

ДЭМАНСТРАЦЫЯ Ў ТАРОНТА СУПРАЦЬ САВЕЦКАЙ АГРЭСІІ

29 жніўня вечарам у Таронта адбылася дэманстрацыя этнічных групаў Канады супраць савецкага нападу на Чэхаславаччыну. У дэманстрацыі ўзялі ўдзел больш за 4.000 асобаў. Чэхі, Славакі, Украінцы, Беларусы, Палякі, Летувісы, Эстонцы, Вугорцы й іншыя із сваімі нацыянальнымі сьцягамі й транспарэнтамі прайшлі ў вагромністай масе ад антарыйскага парляманту да пляцу Натана Філіпса. Тут выступілі з прамовамі: кантралёр М. Кэмбэл — ад Меставай Рады, пасол д-р Гайдаш — ад фэдэральнага ўраду й міністар А. Гросман — ад правінцыяльнага ўраду. Была прачытаная й прынятая рэзалюцыя — пэтыцыя да канадыйскага ўраду, каб ён паставіў справу Чэхаславаччыны ў Задзіночаных Нацыях з дамаганьнем асуджэньня Савецкага Саюзу за напад на Чэхаславаччыну, вывядзеньня войска акупантаў ды правядзеньня вольных выбараў ува ўсіх паняволеных Саветамі й камунізмам краёх. Дэманстрацыйным сходам перад Меставай Радай кіравалі сп. Эрвін Сіптак Чэх і сп. Джордж Бэн — лібэральны пасол Антарыйскага парляманту — Славак.

НАЦЫЯНАЛЬНЫЯ ПАЧУЦЬЦІ Ў СССР РАСТУЦЬ

Карэспандэнт газэты „Уол Стрыт Джорнал" (25. VII. 68) Рэй Вікер у артыкуле з Прагі п. заг. „Чэская драма: Расея ня можа выйграць" піша, што ўнутры савецкае імпэрыі наростаюць нацыянальныя пачуцьці, якія трывожаць маскоўскі рэжым яшчэ больш, чымся чэхаславацкія дамаганьні свабоды.

Саветы, піша Р. Вікер, даўно цьвердзяць, што народы СССР зьліваюцца ў вадну нацыю. Нядаўна, аднак, фасад савецкіх цьверджаньняў быў адхілены савецкім-жа сацыялёгам Максытам Джунусавам, які ўважаецца за экспэрта нацыянальнага пытаньня. М. Джунусаў сьцьвердзіў, што сучасныя дачыненьні між нацыянальнасьцямі Савецкага Саюзу „йшчэ больш праблематычныя чымся клясавыя розьніцы". Навет „Камсамольская праўда", кажа Р. Вікер, нядаўна прызнала, што „савецкія тэарэтыкі й прапагандыстыя недаацэньвалі сілы нацыянальных пачуцьцяў".

BYELORUSSIAN CANADIAN ALLIANCE
524 St. Clarence Avenue
Toronto 4, Ont.
Матарыялы да друку, ахвяры й падпіску просім прысылаць на адрыс:
Dr. R. Zuk
54 Mary Street
Barrie, Ont. Tel. 728-7581
Advertising rate — $ 1.25 per column inch.

ПАМІНКІ ПА СЬВ. ПАМЯЦІ БЭРЦЕ АЛЯКСЕЕВІЧ

У нядзелю 11-га жніўня пасьля Сьв. Літургіі Яго Праасьвяшчэнства Япіскап Мікалай адслужыў Сьв. Паніхіду па памерлай 3-га чырвеня сьв. пам. Бэрце Аляксеевіч. Шматлікая грамада нашых парахвіянаў супольна з Уладыкам Мікалаем маліліся за душу памерлае. Пасьля Паніхіды ўсе прысутныя перайшлі ў залю БРГЦ, дзе за супольным сталом справілі памінкі. Тут на месцы трэба аддаць прызнаньне Сп-ні Каці Старчук і Сп-ні Ганне Каваль за падрыхтоўку памінальнага стала. Яшчэ раз выказваем свае найшчырэйшыя спачуваньні Сп. Мікалаю Аляксеевічу і ягонаму сыну Сьцяпану з прычыны страты жонкі й маткі, а Ёй няхай будзе Вечная Памяць!

ПАНІХІДА ПА СЬВ. ПАМЯЦІ КІРЫЛУ БРОКІНГУ

Пасьля Багаслужбы ў нядзелю 25-га жніўня Уладыка Мікалай адслужыў Сьв. Паніхіду па памерлым 13-га ліпеня Іпадыякану Кірылу Брокінгу. Усе прысутныя шчыра ўзносілі малітвы да Ўсявышняга, каб Ён даў яго душы вечны супакой у небе. Сумавала нашая Царква, бо ня стала вернага і скромнага прыслужніка пры Уладыку. Жыў скромна і ветліва ставіўся да людзей. Сваёй пабожнасьцяй быў прыкладам для іншых. Скромна і спакойна, нікому не замінаючы, адыйшоў на вечны супачынак.

Вечная памяць Табе, Прыяцелю Беларускага Народу!

АДКРЫТЫ ЛІСТ У РЭДАКЦЫЮ „ВЕСТАК З КАНАДЫ"

Вельмі Паважаны Сп. Рэдактар!

Выпадкова папаў мне ў рукі „Голас" Хмары (які чамусьці называе сябе „Беларускім Голасам"), № 161 за чырвень 1968 г. У ім зьмешчана зацемка з прабегу сьвяткаваньня 25 Сакавіка ў Манчэстары, што, як бачна, была часткова сьцягнута з газэты „Беларус", у які я напісаў справаздачу, а сп. Хмара пастараўся перакруціць яе й дабавіць свае камэнтары з жалем. Дзеля гэтага мне хочацца паясьніць ягоныя бязглуздыя цьверджаньні.

Справа ў тым, сп. Хмара, што дыктаваць Вы нам ня можаце, а „разрэзы" й „развалы" хай Вас ня турбуюць, бо-ж ЗБВБ і БАПЦ ў Вялікай Брытаніі для Вас зусім чужыя.

Рэзалюцыю, якую апрабавалі ўсе прысутныя на Акадэміі 50-ых угодкаў Акту 25 Сакавіка ў Манчэстары 24 сакавіка г. г., падпісаў Прэзыдыюм Акадэміі і пераслаў на рукі Прэзыдэнта БНР інж. М. Абрамчыка, запэўніваючы яго, што мы будзем падтрымліваць дзейнасьць Экзыльнага Ўраду БНР і гэтым мы вельмі ганарымся. Хто гэтую рэзалюцыю напісаў — ня ваша справа, сп. Хмара, важным ёсьць тое, хто яе падпісаў — пэўне-ж не на вашу карысьць і завяртанцаў, а на карысьць ЗБВБ і усіх сяброў прысутных на Акадэміі. Да гэтага хачу йшчэ паясьніць Вам, што:

ЗБВБ ганарыцца сваёю дзейнасьцяй на працягу 22-х гадовае працы грамадзка - нацыянальнае й тым, што ад пачатку арганізацыя падтрымоўвае Раду БНР. Тыя сябры, што з гэтым кірункам пагадзіцца не хацелі, пакінулі ЗБВБ больш як 20 год таму й распаўзьліся як мурашкі без свайго гнязда, хаця й прабавалі закладаць фікцыйныя арганізацыі, але без галоўнае базы ўтрымаць іх не змаглі.

Сяньня ЗБВБ ганарыцца ідэёвымі асновамі сваіх закладчыкаў, што стараліся з самага запачаткаваньня працаваць на карысьць грамадзка-нацыянальную, на карысьць ужыцьцёўленьня ідэялаў Акту 25 Сакавіка.

ЗБВБ ганарыцца таксама былымі сябрамі, якія пакінулі Ангельшчыну, але прадаўжаюць сваю нацыянальна-грамадзкую працу ў іншых краінах, якая ёсьць прыкладам для іншых і для Вас, сп. Хмара. Былыя сябры ЗБВБ сяньня амаль у кажнай краіне за акіянамі й Эўропе займаюць важныя становішчы ў беларускай нацыянальнай працы й падтрымоўваюць Раду БНР.

Тут у вялікай Брытаніі ЗБВБ ганарыцца тым, што дзе толькі прабывае група Беларусаў, там ёсьць аддзел ЗБВБ, там расьце беларускае нацыянальнае жыцьцё й праца. ЗБВБ ганарыцца собскаю маёмасьцяй з трымя ўласнымі дамамі ўлучна й самаахвярнай працай сваіх сяброў бязь ніякай аплаты. ЗБВБ ганарыцца ростам беларускіх інстытуцыяў: Школы, Музэю, Беларускае бібліятэкі й грамадзкіх клюбаў. Ганарымся харытатыўнай сэкцыяй пры Гал. Управе ЗБВБ, якая аказвае помач Беларусам у Ангельшчыне й паза межамі яе. ЗБВБ ганарыцца й цешыцца з разьвіцьця БАП-Царквы, якой заўсёды, ад самага пачатку аднаўленьня Яе, дае маральную й матар'яльную падтрымку. ЗБВБ цешыцца з разьвіцьця й іншых беларускіх рэлігійных арганізацыяў, якія дзеяць на карысьць нашай нацыянальнай справы.

А што Вы зрабілі, сп. Хмара, чым Вы можаце пахваліцца? Хіба што сваім хлусьлівым, разьбівацкім „Голасам"? — Вось-жа магу Вас запэўніць, што ЗБВБ ня лічыцца зь пісанінай у вашым „Голасе", як і ў „Голасе Радзімы". Сябры ЗБВБ добра ведаюць іх вартасьць і знаходзяць належнае месца для іх у сьметніку.

Янка Крушына

НОВЫ БЮЛЕТЭНЬ ДЗЕЛЯ ВЫКРЫВАНЬНЯ КАМУНІСТЫЧНАЕ ІНТРЫГІ Ў ЗША

Кансэрватыўны рэспубліканскі часапіс „Нэшэнал Рэв'ю" пачынае публікацыю (двойчы на месяц) бюлетэню, мэтай якога будзе выкрываць камуністычную інтрыгу ў Амэрыцы. Бюлетэнь будзе звацца „Комба" („Змаганьне"). Адзін з трох рэдактароў новага выданьня — Юджын Лаянс, блізкі прыяцель беларускага нацыянальна-вызвольнага руху.

ЛІСТ З ПОЛЬШЧЫ

Паважаны Спадар Радактар!

Перасылаю Вам свой верш. Калі-б знайшлося крыху месца на бачынах вашых „Вестак", дык прашу надрукуйце яго, калі ласка, можа хто-небудзь прачытае.

Калі-б Вас цікавілі падобныя вершы й апавяданьні, дык я магу час ад часу прысылаць у замен за „Беларуса". Больш нічым памагчы Вам не магу, бо й сам я небагаты, а да таго йшчэ й нездароў. А затым ветліва Вас прашу адпішыце мне, калі ласка.

На гэтым канчаю, бо ня ведаю ці ліст мой дойдзе да Вас.

Залучаю мае цёплыя беларускія прывітаньні. (—) Подпіс. (Прозьвішча й адрыс у рэдакцыі).

О, МОВА ТЫ РОДНАЯ!

О мова ты родная, мова найдарошшая!
На ніякую іншую не магу зьмяніць.
Ты для мяне ад усіх найхарошшая,
Не магу цябе пакінуць, не магу цябе забыць.

Хоць асьмейваў з пагардай і мяшаў з грязёю
Паляк і маскаль — наш сусед.
Аднак шанаваў цябе пад саламянай страхаю
Наш Беларус — наш прадзед і дзед.

Простыя людзі цябе захавалі,
Багаславілі дачок і сыноў.
Табою да Бога ў горы ўздыхалі,
Табой праклінаді паноў.

А калі дачакаўшы старасьці год,
Чалавек на той сьвет адыходзіў —
Зьбіраўся грамадаю вясковы народ
І „Вечную памяць" пабеларуску заводзіў.

Цябе пакінуў і здрадзіў наш магнат
І народ запрадаў у няволю.
Чужым зрабіўся свой арыстакрат,
А народ вякамі цярпеў нядолю.

У песьнях жыла Ты старое бабулі,
Жыла з народам, як пры дарозе колас.
А цяпер за акіянам на другой паўкулі
Гучыць твой моцны беларускі голас.

О мова ты родная, мова найхарошшая!
Павіс за цябе й Каліноўскі Кастусь.
І для мяне Ты найдарошшая,
Як маці родная, Ты і Беларусь!

Я. Г.

ПРАЗЬ БЕЛАРУСЬ — ДА „ПРЫВІСЬЛЕНСКАГА КРАЮ"

Пры цары ў падручніках геаграфіі Расейскай Імпэрыі ня было такіх назоваў, як Беларусь, або Польшча. Беларусь называлася „Северо-Западным Краем", а Польшча „Прывісьленскім Краем". І ў Польшчы, і ў Беларусі праводзілася русыфікацыя. Расейская гісторыя прадстаўляла Беларусаў як „істінорускіх", адарваных калісь ад Расейцаў Літоўцамі й Палякамі, а пазьней зноў „шчасьліва" злучанымі зь імі (што прапагуецца й цяпер бальшавікамі), а Палякаў лічыла бунтарамі, няздольнымі да ўтрыманьня дзяржаўнага ладу „мяцежнікамі", якіх толькі Расейцы маглі прывучыць да парадку. Гэта расейская вэрсыя „гісторыі" была, зразумела, адным з русыфікацыйных сродкаў, сапраўдная-ж гісторыя, як, зрэшты, і цяпер, не дапускалася да сьведамасьці народу.

Што Польшча сталася „Прывісьленскім Краем" вінавата ў гэтым польская палітыка. Рассэймаваная польская шляхта, што гуляла галоўную ролю ў дзяржаўным жыцьці, ня мела вялікага палітычнага розуму. Яна дбала перадусім пра свае асабістыя й становыя выгады й прывілеі, а на свайго сфэдэраванага партнэра Беларусь-Літву глядзела, як на тэрыторыю сваёй экспансіі й не праймалася надта тым, што гэты партнэр знаходзіцца ў цяжкім, амаль бесьперапынным змаганьні за сваё існаваньне з агрэсыўнай Масквой. У часе Лівонскіх войнаў у 16 веку Польшча вельмі-ж неахвотна згаджалася на навет нязначную дапамогу Вялікаму Княству Літоўскаму, ігнаруючы маскоўскую небясьпеку. Палякам тады й у галаву ня прыходзіла, што Маскоўшчына можа сягнуць і па іх. Але расейскі імпэр'ялізм даў добрую навуку ўсім народам Усходняе Эўропы, а тым больш Палякам. Па кусочку Масква забірала беларускія землі ды ўмацоўвала на Беларусі свае ўплывы, асабліва пры Пытры Вялікім, якія пачалі сягаць і на Польшчу, ды ўзрастаць там ўсё больш і больш. Таму Кацярына Другая безь вялікіх цяжкасьцяў забрала ўсе беларускія землі ў часе трох падзелаў Рэчыпаспалітай Двух Народаў на супалку з Прусіяй і Аўстрыяй. Уся Беларусь апынулася пад Расеяй, а Польшча зьнікла з мапы Эўропы.

У выніку напалеонаўскіх войнаў Польшча зноў адрадзілася хоць часткова: з бальшыні польскіх земляў было створана г. зв. Польскае Царства пад пратэкцыяй расейскага цара, які стаўся й польскім царом. Адроджаныя на духу Палякі спадзяваліся дабіцца поўнай незалежнасьці. Але расейскі імпэр'ялізм ніколі ня спыняецца ў сваіх захопніцкіх імкненьнях, пакуль не натрапіць на непераможную сілу. Такая ўжо яго натура. Польскі супраціў, абмежаны ў сваім засягу, аказаўся заслабым на ўзмоцнены расейскі напор. Апіраючыся на свае базы на Беларусі Расейцы лёгка сьцерлі з мапы Эўропы Польскае Царства, а землі яго назвалі „Прывісьленскім Краем". Такім чынам Расея ўжо 2 разы спрычынілася да зьнішчэньня польскай дзяржаўнасьці, маючы, як выхадную базу, беларускія землі. А пазьней прыйшоў і трэйці раз.

Утрата незалежнасьці на доўгі час выклікала спачуваньне Палякам ува ўсім сьвеце. Польскія імкненьні да адраджэньня сваёй дзяржаўнасьці ўсюды былі спатканы зь вялікай сымпатыяй, а суседзі Польшчы — Беларусы, Украінцы, Летувісы, што былі ў падобнай сытуацыі, лічылі іх пабратымцамі ў змаганьні з супольным ворагам. І Палякі адплачвалі ім такой-жа ўзаемнасьцяй, дык ня дзіва што няраз усе разам рабілі супольныя палітычныя выступленьні й чуць што ня супольны барацьбяны фронт. Аднак...

Аднак, як толькі Польшча зноў здабыла сваю незалежнасьць у выніку Першай Сусьветнай вайны пад клічам „вольны з вольнымі, роўны з роўнымі" — наступіла мэтамарфоза, якая ператварыла Палякаў, нядаўных сымпатычных пабратымцаў Беларусаў і Украінцаў у супольным змаганьні, у заядлых шавіністых і імпэр'ялістых. Закружыла ім галаву „мацарствовасьць" коштам земляў і нацыянальных правоў нядаўных пабратымцаў. Польскі шавінізм і імпэр'ялізм так цяжка перажылі Беларусы й Украінцы на працягу 20-ці год між войнамі, што польскі кліч „за вашу й нашу вольнасьць" стаўся насьмешкай бадай што назаўсёды.

У 1939 годзе польская „мацарствовасьць" разьвеялася як дым, а польская дзяржава зьнікла з мапы Эўропы ўжо трэйці раз. І гэтым разам, цяпер супольна зь Гітлерам, спрычынілася да ўпадку Польшчы Расея (хоць і камуністычная), апіраючыся на тэрыторыю Беларусі.

Пасьля 2-ой Сусьветнай вайны і Польшча, і Беларусь засталіся на мапе, але пад кіраўніцтвам Масквы: Польшча як сатэліт яе, а Беларусь як, абкроеная з сваіх земляў, фэдэральная рэспубліка Саветаў. Польшча апынулася ў значна лепшым палажэньні як Беларусь. Польшча атрымала свае этнаграфічныя граніцы, землі калісьці забраныя Немцамі, беларускую Беласточчыну ды шмат каталіцкага насельніцтва зь Беларусі, хоць і падлягае Маскве. Апошняя акалічнасьць ёсьць галоўнай прычынай незадаваленьня Палякаў дома й на эміграцыі, што імкнуцца да незалежнасьці Польшчы ад Масквы. Гэта нам зусім зразумела. Цяжка зразумець, аднак, тое, што Палякі ня хочуць ці ня ўмеюць зрабіць высноваў із сваёй гісторыі й геапалітычнай сытуацыі. Пры цяперашнім міжнародным укладзе сілаў адны зь іх мараць аб новым далучэньні Заходняй Беларусі да Польшчы, а другія вераць у атрыманьне поўнай незалежнасьці Польшчы ў сучасных граніцах у нейкім паразуменьні зь Нямеччынай і Расеяй, ігнаруючы беларускую праблему. Як для першых, так і другіх беларуская праблема ня існуе. Яны лічаць, што Польшча цяпер гранічыць з Расеяй, а Беларусі як быццам-бы й ня было.

Усё-ж з прыемнасьцяй трэба сьцьвердзіць, што сярод Палякаў ёсьць аднак адзінкі, якія аб'ектыўна й крытычна разглядаюць польскую палітыку адносна ўсходніх суседзяў і прыпамінаюць польскім палітыкам, што іхныя пляны ня маюць рэальных падставаў.

Польскі пісьменьнік Павал Гостовец у сваім артыкуле „Вспомнене о пшыяцелю", надрукаваным у парыскай „Культуры" № 4-246 (красавік 1968, б. 132), успамінаючы трактат у Рызе, між іншага кажа:

„Чарвякоў, тагачасны старшыня беларускага рэўкому ў Менску, пазьнейшы прэзыдэнт Беларускай Рэспублікі (Савецкай, В. Ж.), які кончыў самагубствам у 1936 г., так выказаў іхныя (беларускія? В. Ж.) спадзяваньні, калі я яго спаткаў у Рызе, назаўтра пасьля падпісаньня перамір'а, што дзяліла Беларусь паміж Расеяй і Польшчай:

— Страшны лёс краю, што падзелены паміж чужымі дзяржавамі. Палякі найлепш ведаюць аб гэтым. А ўсё-ж такая сытуацыя ў цяперашнім часе дае нейкую надзею. Шмат залежыць ад таго, што Палякі зробяць на сваёй частцы Беларусі, ад іхнай нацыянальнай палітыкі. Масква ня зможа адмовіць нам у тых свабодах, зь якіх будуць карыстаць Беларусы ў Польшчы. —

У гэтых словах Чарвякоў выказаў ня толькі беларускія надзеі, але й польскія. Карыстаючы із свабодаў, хоць-бы й у рамках Савецкага Саюзу, Украіна й Беларусь былі-б для Польшы лепшай гарантыяй бясьпечнасьці, чымся папяровыя пакты аб неагрэсіі. Якую ўрэшцце будучыню магла мець ізаляваная маральна „Мацарствовая Польшча" паміж двумя найбольшымі мілітарнымі дзяржавамі кантынэнту?

Глухія на голас розуму, засьлепленыя нацыяналізмам Палякі дваццацігодзьдзя ашукалі чужыя й свае надзеі (падкрэсьленьне маё, В. Ж.) ..."

У гэтай цытаце Павал Гостовец прыпомніў нам аб вялікім палітычным розуме беларускага патрыёты Чарвякова ды выказаў разумную й аб'ектыўную крытыку польскай палітыкі. Нам застаецца толькі сказаць нашым суседзям Палякам, каб яны помнілі, што, як доўга Беларусь знаходзіцца пад уладай Масквы, так доўга над Польшчай вісіць пагроза стацца „Прывісьленскім Краем". Бяз вольнай Беларусі няма ніякай пэўнасьці для незалежнай Польшчы.

В. Жук

ЯШЧЭ МЫ НЕ ЗАБЫЛІСЯ...

Ад Рэдакцыі: Ніжэй друкуем ліст-артыкул ад аднае нашае суродзічкі з Бацькаўшчыны, як рэакцыю на „Адказ пісьменьніку Івану Пташнікаву" Станіслава Станкевіча, што быў надрукаваны ў папярэднім нумары „Беларуса". Гэты ліст-артыкул дайшоў да нас тымі-ж каналамі, якімі й газэта „Беларус" трапляе на Бацькаўшчыну. У гэтым лісьце-артыкуле пакідаем некаторыя асаблівасьці мовы аўтаркі.

***

Паважаны грамадзянін С. Станкевіч!

Мне давялося прачытаць Ваш адказ пісьменьніку Івану Пташнікаву, які быў апублікаваны ў 134 нум. „Беларуса".

Нажаль не давялося прачытаць аповесьці Івана Пташнікава „Тартак", а таксама і Вашага агляду на гэтую аповесьць. Але разабраўшыся са зьместам Вашага адказу, можна здагадацца, што йдзе тут аб савецкія партызаны на Заходняй Беларусі ў пэрыяд нямецкае акупацыі. Дык вось і я хацела-б прыпомніць некаторыя „заслугі" савецкіх партызанаў для беларускага народу толькі ў вадным Гарадзішчанскім раёне між Баранавічамі й Навагрудкам, аб якіх Вы, сп. Станкевіч, ані словам нічога не ўспамянулі. Не ўспамінаецца аб гэтым і ў савецкай гістарычнай кнізе, якую выдаў Інстытут гісторыі партыі пры ЦК КПБ у 1967 годзе пад загалоўкам „Всенародное партизанское движение в Белоруссии в годы Великой Отечественной войны".

Мне здаецца, што гэтых партызанскіх „заслугаў" ня можна зь гісторыі выкідаць, і хто на што заслужыў і чым заслужыў, так і трэба яго ўспамінаць.

Партызаны зьявіліся ў нашым Гарадзішчанскім раёне ў 1942 годзе вясною. Былі гэта, як вядома, савецкія байцы, якіх нашыя вясковыя людзі прыгарнулі ў 1941 годзе, тады як у бязьладзьдзі ўцякалі пад напорам нямецкае арміі зь Беласточчыны.

У гэтым трагічным часе для Маскалёў і савецкае ўлады наш народ аказаў літасьць і даў ім у сваім доме гасьцінны прытулак. Як хто мог, так ратаваў ад нямецкае няволі й сьмерці, ня гледзячы на тое, што савецкая ўлада паступала з нашымі людзьмі па бандыцку.

Не адрэчы будзе тут успамянуць, што гэтую гасьціннасьць аказалі толькі так званыя „сярэднякі" і „падкулачнікі", бо кулакі, каторыя яшчэ ня выехалі на Сібір, былі ўжо зруйнаваныя да ўзроўня пралетарыяту, а „беднякі", як ведама, вясной і самі ня мелі чаго есьці. А хоць савецкая ўлада прабыла ў нас каля двух год, то, аднак, апрача голае „хвігі", нічога больш не дала.

На пачатку 1942 году Немцы выдалі загад, каб гаспадары, якія маюць савецкіх байцоў, здалі іх нямецкім уладам, або паручыліся за іх сваёю галавой. Гаспадары гэтыя езьдзілі ў Баранавічы й паручыліся сваімі подпісамі, што яны ім патрэбныя ў гаспадарскіх работах і нідзе ня ўцякуць. Як ведама, потым усе яны аказаліся ў лесе. Тыя, што скрываліся й не хацелі паступаць у партызанку, дасталі ў патыліцу. Быў і такі выпадак, што адзін баец, які быў у гаспадара ў вёсцы Мікулічы і не хацеў ісьці ў партызаны ды ўцёк у Гарадышча, ды ўступіў у беларускую паліцыю, а па нейкім часе там за добрыя ягоныя паводзіны нямецкія ўлады мянавалі яго камэндантам гэнае паліцыі. Будучы на гэтым становішчы, загінуў у баі з партызанамі.

За тры гады нямецкае акупацыі партызанка сабрала на сваё конто багаты плён. А найбольш то хіба прыслужыліся яны жыхаром Пачапаўскае воласьці, якая з увагі на свае прыродныя абставіны была можа найдагаднейшай для партызаншчыны, таму й залажылі яны тут сваё гняздо.

Ужо ў 1942 годзе, акурат у Купалаўскую ноч спалілі вялізарны, у два канцы будынак, у якім зьмяшчаўся ўрад Пачапаўскае воласьці. А восеньню гэтага году спалілі агромны двор — Бурудкоўшчыну, 3 клм. ад Пачапава. Двор гэты сваім багацьцем заслугоўвае на асаблівую ўвагу. Самога толькі саду было 5 гэктараў. Будынкі, як жылыя для службы, так і гаспадарскія ўсе, былі мураваныя, з цэглы, а да таго надта-ж прыгожы двухпавярховы ў два крылы палац, якога не пасаромелася-б нават Масква. Усё гэта пайшло з дымам ад партызанскае рукі ў імя сацыялізму. Потым нахлынула сялянства, разабралі цэглу з мураваных сьценаў і за некалькі дзён разьвезьлі ўсё па дамох.

Вясною 1943 году Немцы, з прычыны партызанаў спалілі вялікую вёску Застарыня і замардавалі больш за сто асобаў яе жыхароў (дакладна ня ведаю), у гэты-ж дзень спалілі Немцы й Пачапава. Ня буду тут апісваць у дэталях, фактам ёсьць, што Немцы спалілі Застарыню й Пачапава і вымардавалі застарынскіх жыхароў толькі дзякуючы савецкім партызанам.

Познаю восеньню 1943 году, у цёмную ноч засьвяціла луна на ўсю воласьць, гэта гарэла ўжо Пачапаўская цэркаў, якую па прыказу партызанскага камандваньня запаліў наш Беларус, Алёша Цівунчык з Застарыня. Царква гэтая была вымураваная з каменьня, даволі вялікая й вельмі прыгожае будоўлі, навакол агароджаная мурам і высокімі тапалямі й клёнамі. Збудаваная была ў палове XIX ст. З тых пор служыла адным толькі культурным зборышчам у той аколіцы. Сьвяточнымі днямі зьяжджаліся туды з усяе аколіцы старэйшыя й моладзь, каб паслухаць багаслужбу й спаткацца са знаёмымі. І так з усяго Пачапава засталася толькі адна школа, якую блізка перад вайной 1939 г. яшчэ пабудавалі Палякі. Была гэта сямігадовая... Даволі вялікая разьмерам і прыгожае навачаснае будоўлі. Былі там апрача клясных пакояў і памешканьні для школьнага пэрсаналу, а з увагі, што была пабудаваная трохі воддаль вёскі, таму й не згарэла разам зь вёскаю.

Як спалілі Немцы вёску, дык палавіна жыхароў яе перабралася жыць у школу. І так там пражылі лета й зіму ўсе зьбіўшыся ў кучу.

Але вось на прадвесьні 1944 году, сярод ночы, як усе жыхары школы спалі, прышлі туды партызаны й загадалі, каб усе жыхары выбраліся са школы, бо яе трэба спаліць. Не памаглі тут просьбы старых і матак, не памог і плач дзяцей. Партызаны амаль ня сілаю ўсіх павыкідалі, а школу падпалілі. Шчасьце, што жыўцом не згарэла адна сям'я, якая спала з малымі дзецьмі дзесьці на гары і аб нічым нічога ня ведала і толькі, як школа ўжо гарэла, павыскаквалі з агню ў вадных сарочках. Прыпамінаю, што было гэта на прадвесьні і зямля была яшчэ абледзянелая.

Вышэй апісаныя злачынствы я тут падала толькі з аднае Пачапаўскае воласьці Гарадзішчанскага раёну, дзе дзейнічалі ад пачатку й да канца партызанскія атрады „Грознага" й „Маркава", але на гэтым не канец, яны працягвалі сваю „брацкую" руку яшчэ далей за межы гэтае воласьці й раёну. Зімою 1943-44 г.г. таксама спалілі школы, якія яшчэ польская ўлада збудавала, гэта ў Крутаўцах і Пастарыні пад Баранавічамі, а ў Жалезьніцы спалілі дзеравяную цэркаў. Да гэтага нямала й людзей нашых памардавалі. Ня буду тут апісваць у дэталях, бо і так ведама, што мардавалі.

Не адрэчы толькі будзе ўспамянуць, зь якім садызмам часам мардавалі, нават перасьцігаючы нямецкае гэстапа.

Было гэта ў вёсцы Голявічах Пачапаўскае воласьці ў 1943 г. Сьцяпан Байдун нешта сказаў супраць партызанаў і савецкае ўлады перад іх даношчыкамі. Зразумела, што незадоўга аб гэтым даведаўся сам „Грозны", а ўсіх тут добра ведаў, бо ў гэтай вёсцы яго адзін гаспадар прыняў у 1941 годзе, калі Рускія ўцякалі ад Немцаў. Дык прыехаўшы ў Голявічы, пакараў Сьцяпана па НКВД-оўску, як праціўніка Сталіна й савецкае ўлады. Пасьля таго Сьцяпан уцёк у Гарадышча і ў Немцаў паліў печы. Дома засталося двух братоў і дзьве сястры. Радня прыносіла яму ў Гарадышча харчы й чыстую бялізну, але „Грозны" забараніў ім хадзіць у Гарадышча.

Сястра, як сястра, не паслухала прыказу і сяды-тады, украдкай, хадзіла да брата. Даведаўся аб гэтым „Грозны" і зь вялікім гневам прыехаў да Байдуноў, але Зосі ўжо ня біў, так як Сьцяпана, толькі зьняўшы з плячэй аўтамат, пусьціў кароткую сэрыю па нагах. Зося зь нямым крыкам звалілася на падлогу. Тут-жа сястра й браты кінуліся да яе, але „Грозны" забараніў навет вады ёй падаць: — „Пускай мучится, сволочь" — сказаў і выйшаў за дзьверы. І так што гадзіны прыходзіў і што раз вышэй страляў, аж пакуль тая, зброчаная крывёю, не сканала. Сьцяпан, аднак, ня мсьціўся за сястру на людзях свае вёскі. Ні разу туды Немцы не прыяжджалі, нікога не забілі й вёска цэлай засталася, а калі Немцы адступілі, пайшоў і Сьцяпан зь імі, бо вяртацца ў сваю родную вёску ўжо баяўся.

Дык вось якое было „Всенародное партизанское движение в Белоруссии". Хто ня ведае, дык верыць у савецкую прапаганду. Але мы яшчэ не забыліся! Не забыліся й нашыя суродзічы ў БССР. Яшчэ яны помняць, як савецкі партызан працягваў „брацкую" руку на Беларуса порткі, боты, калі ў каго былі, і на апошні кажух, а ў канцы й на апошнюю каробку. Ня буду такіх рэчаў успамінаць, як гадзіньнікі, пярсьцёнкі, самакаты, ці музычныя інструмэнты, гэта ўжо як дзяржаўныя рэчы пазабіралі на пачатку. А на канец, дык аб чым тут гаварыць, калі тады савецкая ўлада толькі з грабежы жыла. Ёсьць зразумелым, што вышэй пададзеныя факты ніякае славы ня прыносяць ані савецкай уладзе, ані камуністым. Таму іх як толькі могуць, так стараюцца тушаваць у сваіх гістарычных кнігах.

(Подпіс)

Я. Э. БІСКУП Ч. СІПОВІЧ У ЛЁС АНДЖЭЛЕС

Беларусы Лёс Анджэлес мелі нязвычайную прыемнасьць спаткаць 22 ліпеня на мясцовым інтэрнацыянальным лётнішчы дарагога й вельмі паважанага гасьця Я. Э. каталіцкага беларускага біскупа Часлава Сіповіча. Перададзены яму букет кветак добра сымбалізаваў сардэчнасьць спатканьня з доўгачаканым дастойнікам. Сярод спатыкаючых былі як старыя знаёмыя й прыяцелі біскупа Часлава, гэтак і суродзічы, што адмыслова прыехалі на ягонае спатканьне, каб пазнаёміцца зь ім.

А 24 ліпеня ў Украінскай каталіцкай царкве адбылося ўрачыстае спатканьне зь біскупам Чаславам. Яго Эксцэленцыя ў асысьце а. Я. Чайкіўскага адслужыў урачыстую Божую Службу, перад якой быў ім пасьвячаны беларускі нацыянальны сьцяг беларускай грамады ў Лёс Анджэлес.

На супольным прыняцьці біскуп Сіповіч зрабіў цікавы інфармацыйны даклад пра жыцьцё й дзейнасьць Беларусаў на чужыне, галоўна ў Эўропе — Нямеччыне й Ангельшчыне ды ў Рыме.

Пасьля афіцыйнай часткі высокага гасьця вітаў інж. Янка Бруцкі ад імя мясцовага Аддзелу БАЗА й дзякаваў яму за ягоную нацыянальную дзейнасьць. Асаблівасьцяй прыняцьця быў вялікі торт з узорам беларускага нацыянальнаса сьцягу. За ўмелае зарганізаваньне прыняцьця асаблівая падзяка належыцца спадарыням Валі Трам, Валі Стус і Каці Шэлест.

25 ліпеня вечарам на тым самым лётнішчы Беларусы Лёс Анджэлес разьвіталіся зь біскупам Чаславам і пажадалі яму далейшай шчасьлівай дарогі. Перад ягоным ад'ездам за гэныя тры дні адбыліся й прыватныя спатканьні зь біскупам Чаславам, якія пакінулі незабыўныя ўражаньні. Узмоцнілася ўзаемнае зразуменьне й прадэманстравалася беларускае нацыянальнае адзінства бяз розьніцы рэлігійнае прыналежнасьці й палітычных перакананьняў. Беларусам было міла бачыць у васобе біскупа Часлава Сіповіча свайго разумнага й глыбака інтэлігентнага пастыра.

Н.

ТЫДЗЕНЬ ПАНЯВОЛЕНЫХ НАРОДАЎ У ЛЁС АНДЖЭЛЕС

19 ліпеня Беларусы прыймалі ўдзел у міжнацыянальнай маніфэстацыі ў Лёс Анджэлес з нагоды Тыдня Паняволеных Народаў. Спачатку адбыўся мітынг перад будынкам гарадзкой управы, у часе якога былі сказаныя пратэстацыйныя прамовы з прычны сёлетняга неабвешчаньня прэзыдэнтам Джансанам Тыдня Паняволеных Народаў.

Пасьля мітынгу ўсе прысутныя пераехалі ў тэлевізійную студыю, дзе ведамы тэлевізійны камэнтатар Джордж Патман перадаў па тэлевізіі інфармацыю, прысьвечаную паняволеным народам, а прадстаўнікі нацыянальных групаў па чарзе падавалі свае імёны й назовы рэпрэзэнтаваных імі нацыянальнасьцяў. Ад Беларусаў выступаў па тэлевізіі старшыня мясцовага Аддзелу БАЗА інж. Янка Бруцкі. У груповым паказе былі нацыянальныя сьцягі, сярод якіх лунаў і наш беларускі сьцяг. У групе дзяцей ад Беларусаў былі ў народных вопратках Ядзя й Карнэля Найдзюкі. Пра гэтую імпрэзу зьмясьціла інфармацыю з фотаздымкам адна мясцовая газэта.

КОЛЬКІ ГІСТОРЫКАЎ У БССР?

Сьвяткаваньне 50-годзьдзя Савецкае Беларусі — гэта ў вялікай меры пытаньне гістарычнае навукі, да якое мы зварачаемся цяпер штодня, каб глянуць, якім было жыцьцё нашага народу на працягу апошняга паўстагодзьдзя. Вось чаму, гаворачы пра 50-гадовы юбілей рэспублікі, трэба перш-наперш глянуць на самую гістарычную навуку.

Часамі найлепшы спосаб вызначыць якасьць, гэта—глянуць на колькасьць. Паспрабуйма затым пашукаць адказу на пытаньне: колькі гісторыкаў мае сучасная Савецкая Беларусь? Адказаць на гэтае пытаньне, як выяўляецца — справа далёка ня простая. Невялічкія статыстычныя даведнікі, што ад колькіх гадоў выдаюцца Цэнтральнай Статыстычнай Управай пры Савеце Міністраў БССР, „Белорусская ССР в цифрах", гэткіх катэгорыяў, як гісторыкі ці іншыя прафэсіі, ня пералічаюць. Ніякіх іншых даведнікаў для адказаў на нашае пытаньне няма. Няма дагэтуль і беларускага гістарычнага часапісу, у якім можна было-б шукаць інфармацыі пра колькасьць гісторыкаў Савецкае Беларусі. Ня выдадзена таксама й ніякае кнігі пра стан беларускае гістарыяграфіі. У другім томе „Савецкае Гістарычнае Энцыкляпэдыі", які выйшаў у 1962 годзе ды ў якім зьмешчаны артыкул пра БССР, знаходзім невялічкі артыкулік Зіновія Капыскага „Гістарыяграфія Беларусі". У ім, аднак, лікавых дадзеных пра беларускую гістарычную навуку не падаецца. І ўсё-ж-ткі цікава: колькі-ж гісторыкаў мае БССР напярэдадні свайго пяцьдзесяцігодзьдзя?

Як ні дзіўна, аб'ектыўнага, канчальна ўстаноўленага ліку гісторыкаў Савецкае Беларусі гэтак і няма. Тыя лікі, што падаваліся дасюль у розных месцах, супярэчаць адзін аднаму й выклікаюць падозраньне што да інхнае праўдзівасьці.

Адну з рэдкіх даведак пра колькасьць беларускіх гісторыкаў дзесяць гадоў таму можна пабачыць у зборніку Акадэміі Навук БССР 1958 году „Навука БССР за сорак год". У ім зьмешчаны артыкул У. М. Перцава, І. С. Краўчанкі й З. Ю. Капыскага пад загалоўкам „Гістарычная навука за 40 год", дзе знаходзім наступную даведку:

„Калі ў 1940 годзе ў Беларускай ССР навуковых работнікаў-гісторыкаў, якія мелі вучоную ступень, налічвалася ня больш 10 чалавек, то ў 1950 годзе іх было ўжо 156 чалавек, а ў 1958 годзе больш 200 чалавек" (б. 73).

Савецкая статыстыка аднак часта падразае сама сябе. Бо вось газэта „Зьвязда" 4-га чэрвеня 1960 году зьмясьціла паведамленьне БЕЛТА пад загалоўкам „Нарада гісторыкаў", у якім казалася ўжо:

„У ліку гісторыкаў рэспублікі 171 кандыдат і 8 дактароў навук". Як бачым, у 1958 годзе налічвалася гісторыкаў, якія „мелі вучоную ступень больш 200 чалавек", а ў 1960 годзе іх было адно „179 чалавек".

Наступны раз мы сустракаемся зь лікавымі дадзенымі пра гісторыкаў Беларусі ўжо на маскоўскай нарадзе ў сьнежні 1962 году. Матар'ялы гэнае нарады былі апублікаваныя маскоўскім выдавецтвам „Наука" ў 1964 годзе ў зборніку, загалоўленым „Всесоюзное совещание о мерах улучшения подготовки научно-педагогических кадров по историческим наукам". У зборніку зьмешчанае выступленьне прадстаўніка Інстытуту гісторыі АН БССР І. С. Краўчанкі, які казаў на нарадзе (б. 95):

„У Беларусі налічваецца 320 гісторыкаў, зь іх 205 маюць навуковыя ступені. Але дактароў у нас усяго сем".

Чаму толькі сем дактароў, і чаму адно 205 гісторыкаў з 320-ёх мелі навуковыя ступені, з Краўчанкавага выступленьня, як яно зьмешчанае ў прыгаданым зборніку, не даведваемся. Даведваемся толькі агульную акалічнасьць, пра якую Краўчанка казаў: „Мы сустракаемся зь вялікімі цяжкасьцямі ў галіне публікацыі працаў. Шмат якія гісторыкі-працаўнікі вышэйшае школы й навуковых установаў — яшчэ ня маюць кандыдацкіх ступеняў і галоўным чынам толькі затым, што ня могуць публікавацца: чалавек год піша працу, пасьля год траціць на тое, каб апублікаваць невялікі артыкул".

Крыху інакш, аднак, ужо дакладней, перададзенае было Краўчанкава выступленьне часапісам „Вопросы истории" ў лютаўскім нумары 1963 году. Там заява Краўчанкава (б. 26) гучыць вось як:

„У Беларусі працуюць 328 гісторыкаў, але зь іх адно 205 маюць навуковыя ступені, пры гэтым дактароў — усяго 7 чалавек. **123 гісторыкі не абаранілі дысэртацыяў, дзеля таго, што ня могуць апублікаваць сваіх працаў**".

Як бачым, нястача свайго друкаванага органу становіць галоўную перашкоду росту беларускіх гістарычных кадраў. Між іншага, у тым самым лютаўскім нумары 1963-га году часапісу „Вопросы истории", у якім Краўчанка называў лік гісторыкаў Беларусі — усіх 328 чалавек — падавалася таксама, што ў цэлым Савецкім Саюзе гісторыкаў было „значна больш за 100 тысячаў" (бб. 5-6). Гэта значыць, што ў сярэднім для цэлага Савецкага Саюзу адзін гісторык прыпадаў прыблізна на 2 тысячы жыхароў, а ў Беларускай ССР — адзін гісторык прыблізна на 24 з палавінаю тысячы жыхароў, інакш кажучы Беларусь мела гісторыкаў у дванаццаць разоў менш, чымся ў сярэднім па Савецкім Саюзе. Гэтак вось выглядае савецкая „роўнасьць" Беларусі ў „сям'і братніх рэспублік".

Ці зьмяніўся стан беларускае гістарычнае навукі ад 1962 году? Паглядзем. Газэта „Голас Радзімы", што выдаецца ў БССР, але пашыраецца вылучна на Захадзе сярод беларускае эміграцыі, апублікавала ў красавіку летась (№ 13-970), у разьдзеле „Да 50-годзьдзя Савецкай улады", інтэрвю карэспандэнта радыёстанцыі „Савецкая Беларусь" (прозьвішча карэспандэнта не пададзена) із супрацоўнікам Інстытуту гісторыі АН БССР Пётрам Петрыкавам. Пётр Петрыкаў сказаў:

„Звыш 700 учоных, у тым ліку 13 дактароў і больш чым 200 кандыдатаў навук, распрацоўваюць карэнныя праблемы мінулага нашае рэспублікі . . .".

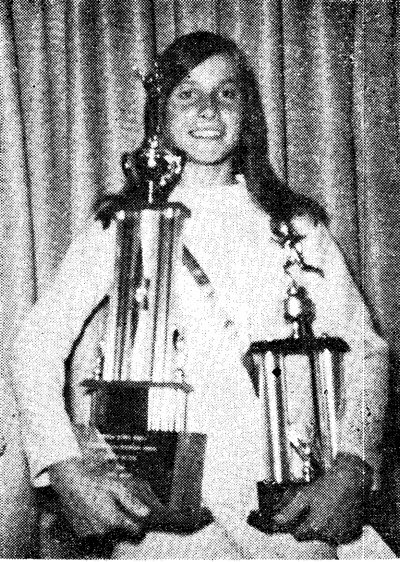
У С. І. Краўчанкі ў 1962 годзе было „328 гісторыкаў". У П. Пётрыкава ў 1967 годзе — „звыш 700". Цікава аднак, што гісторыкаў з навуковымі ступенямі, гэта значыць актыўных гісторыкаў, у С. І. Краўчанкі было 205 (зь іх 7 дактароў), а ў Петрыкава — „13 датароў і больш чым 200 кандыдатаў". Лік фактычна блізу той самы. Прыгадайма цяпер яшчэ раз, што казалася ў юбілейным зборніку 1958 г. „Навука БССР за сорак год": „У Беларускай ССР навуковых работнікаў-гісторыкаў, якія мелі вучоную ступень, налічвалася ў 1958 годзе больш 200 чалавек".

Значыцца, на працягу апошніх 10-ёх гадоў пабольшваецца фактычна лік дактароў да трынаццацёх чалавек, але кандыдатаў засталося блізу гэтульки-ж, як і ў 1958 годзе, гэтулькі-ж, як і ў 1962 годзе, калі І. С. Краўчанка жаліўся ў Маскве, што „123 гісторыкі не абаранілі дысэртацыяў, дзеля таго, што ня могуць апублікаваць сваіх працаў".

Гэтыя Краўчанкавы словы, у якіх адлюстроўваецца найзырчэй застой росту актыўных навуковых кадраў у беларускай гістарычнай навуцы, гучаць як зьвінавачаньне, як довад, што беларуская савецкая гістарычная навука, побач усіх сваіх патрэбаў, вымагае перш-наперш свайго гістарычнага часапісу, пытаньне якога ніколі ня было гэтак актуальнае й пякучае, як цяпер, напярэдадні 50-годзьдзя савецкае ўлады.

Я. Запруднік

СПАРТОВАЯ СУСТРЭЧА МОЛАДЗІ

Князёўна Спорту Галіна Кажура

Спартовыя сустрэчы беларускай моладзі сталіся ўжо прыгожай традыцыяй. Кажнага году, пачынаючы ад 1964, маладыя Беларускі й Беларусы арганізоўваюць спартовыя змаганьні ў беларускім цэнтры адпачынку Бэлейр-Менск.

Як і мінулымі гадамі, сёлета 27 і 28 ліпеня аддзелы Беларуска-Амэрыканскага Згуртаваньня Моладзі арганізаваным парадкам сустрэліся тут, каб прадэманстраваць свае спартовыя дасягненьні. Галоўны старшыня БАЗМ Ул. Дунец зарганізаваў прыезд моладзі з Кліўленду, а Аўген Лысюк, старшыня Аддзелу БАЗМ Саўт-Рывэр — Нью Брансьвік, кіраваў усімі спартовымі імпрэзамі.

Паводля рапарту судзьдзяў, вынікі спаборніцтваў былі наступныя:

Скок увышыню: Алесь Паповіч 5 футаў і 5 інчаў — першае месца, Робарт Баргэ 5 футаў і 4 інчы — другое месца. Галіна Кажура 4 футы і 6 інчаў — першае месца, Ірэна Азарка 4 футы й 2 інчы — другое месца.

Скок удаль: Нік Вайцяхоўскі 17 футаў і 7 інчаў — першае месца, Алесь Паповіч — 16 футаў і 11 інчаў — другое месца.

Плаваньне: на адлегласьць 240 футаў Алесь Паповіч пераплыў першы, а Віктар Лосік — другі. Дзяўчаты не асталіся ад хлопцаў, бо на адлегласьць 120 футаў першае месца заняла Ліля Гурын, а другое — Вера Арцішэнка.

Валейбол: Кліўлендзкія хлопцы прайгралі Саўт Рывэру, затое дзяўчаты з Кліўленду забралі першае месца ад дзяўчатаў Саўт Рывэру.

Пінг Понг: Вельмі прыгожа быў разыграны пінг понг паміж Уладзімерам Страпко й Аўгенам Лысюком. Першае месца дасталося Уладзімеру Страпку. Зь дзяўчатаў першае месца здабыла Галіна Тумаш, а другое — Галіна Кананчук.

На закачэньне спартовых змаганьняў быў выбар князёўны спорту на 1968/69 год. Пры вельмі актыўным удзеле ўсіх спартоўцаў за князёўну спорту была выбраная найлепшая спартсмэнка — Сяброўка Аддзелу ЗАБМ Саўт Рывэр — Нью Брансьвік Галіна Кажура (гл. на фотаздымцы).

Сп. Пётра Нядзьведзкі аж да раніцы сьпяваў пад акампаньямант акардыёну беларускія нацыянальныя песьні й разам із сваёй аркестрай стварыў мілы настрой сярод усіх спартоўцаў на іхнай вечарыне.

28 ліпеня адбыліся нарады ўсіх спартоўцаў, на якіх было заплянавана працаваць і далей, каб наступны год быў яшчэ больш плённым на ніве спорту й наагул у працы беларускае моладзі.

А. Л.

РАСЕЙСКІ КАМУНІЗМ АТАКУЕ НІКСАНА

Як паведаміў нядаўна амэрыканскі друк, у савецкіх газэтах „Труд" і іншых былі апублікаваны войстрыя выпады супраць рэспубліканскага кандыдата на Прэзыдэнта Амэрыкі Рычарда Ніксана й ягонага заступніка Спіра Агнью.

Газэта „Труд", афіцыйны орган савецкіх прафсаюзаў, а фактычна — такі-ж голас партыі, як і „Правда", заявіў, што „антыкамунізм застаецца вуглавым каменем рэспубліканскае плятформы".

Беларусы Амэрыкі й Амэрыканцы беларускага паходжаньня будуць дакладна сачыць выказваньні ўсіх прэзыдэнцкіх кандыдатаў пра дачыненьні ЗША да расейскае савецкае імпэрыі й аддадуць свой голас за таго, хто найпрыхільней паставіцца да паняволеных Масквой народаў, сярод якіх — і народ беларускі.

НЕЗАЛЕЖНАСЬЦЬ БЕЛАРУСІ — „КАШМАР КРАМЛЯ"

Карэспандэнт лёнданскае газэты „Дэйлі Тэлеграф" Дэйвід Флёйд піша, (29. VI. 69), што крамлёўскае кіраўніцтва баіцца цяпер, каб настроі й намаганьні незалежнасьці не перакінуліся з краёў Цэнтральнае Эўропы (Чэхаславаччына) далей на ўсход, на рэспублікі Савецкага Саюзу — Украіну, Беларусь і Прыбалтыку. Д. Флёйд падлічыў, што Эстонцаў, Латышоў, Лятувісаў, Беларусаў і Украінцаў — блізу 60 мільёнаў, г. зн. чверць усяго жыхарства Савецкага Саюзу.

„Кашмар Крамля, — піша Д. Флёйд, — што ідэі нацыянальнае незалежнасьці й сувэрэннасьці могуць заразіць гэтыя народы таксама".

ПРАЦЫ ІРЭНЫ РАГАЛЕВІЧ НА МАСТАЦКАЙ ВЫСТАЎЦЫ

У горадзе Ёрк, штат Пэнсыльвэнія, наладжаная мастацкая выстаўка імя Карнэгі. Між іншых экспанатаў на выстаўцы будуць паказаныя таксама (4-22 верасьня) працы маладое беларускае мастачкі Ірэны Рагалевіч. У каталёгу выстаўкі пра Ірэну Рагалевіч сказана:

„Ірэна Рагалевіч родам зь Беларусі, аднае з рэспублікаў Савецкага Саюзу. Яна прыехала ў Пэнсыльвэнію зь сям'ёй у 1950 годзе, калі ёй было восем гадоў. Яна жыве цяпер ў Лебанонскім павеце (каўнты). Гэтая маладая спадарычна абрала сабе мастацтва за прафэсію. Яна скончыла ў чырвені Ёрскую Акадэмію Мастацтва, у якой вывучала галоўна мастацтва рэклямнага рысунку. У малярстве яна карыстаецца найахватней масьлянымі хварбамі".

Рэдакцыя „Беларуса" зь вялікай прыемнасьцяй зьмяшчае гэтую вестку ды зычыць сп-чні І. Рагалевіч як найпамысьнейшае ўдачы ў ейнай кар'еры.

НА ВЫДАВЕЦКІ ФОНД „БЕЛАРУСА"

На працягу апошняга месяца паступілі ў касу нашае газэты наступныя ахвяры на Выдавецкі Фонд „Беларуса":

1. Ад Беларусаў Ангельшчыны .... $ 118,50
2. Ад Беларускага Клюбу ў Манчэстары 118,20
3. Ад Праф. Ант. Адамовіча зь Нью Ёрку 100,00
4. Ад Беларусаў Кліўленду 200,00
5. Сабрана ад удзельнікаў 8-ай Сустрэчы Беларусаў Паўночнае Амэрыкі 267,00
6. Ад сп-ва В. і М. Махначоў з Чыкага 10,00
7. Ад сп. Г. Сенкевіча з Чыкага 12,00

Разам: $ 825.70

Усім ахвярадаўцам Рэдакцыйная Калегія „Беларуса" выказвае шчырае беларускае дзякуй!

МЕНСКІ ЯПІСКАП АНТОН ПРАДСТАЎНІКОМ У КАІРЫ

Менскі Япіскап Антон браў удзел у чырвені сёлета ў высьвячэньні копцкае праваслаўнае царквы сьв. Марка ў Каіры. На ўрачыстасьці былі прысутныя Прэзыдэнт Эгіпту Насэр, прадстаўнік Папы Паўла VI кардынал Дуваль, Генэральны Сакратар Сусьветнае Рады Цэркваў др. Юджын Бэйк ды інш. Япіскап Антон прадстаўляў маскоўскага Патрыярха Аляксея й Расейскую Праваслаўную Царкву.

Вестку гэтую падала газэта „Нью-Ёрк Таймс" (26. VI. 1968).

ПРАДСТАЎНІЦТВЫ „БЕЛАРУСА"

UNITED STATES:

1. **Mr. J. Azarka**
   154 Emerson Street,
   Somerset, N. J.
2. **Mr. Andrey Streszyn**
   3407 Mapledale Avenue
   Cleveland, Ohio 44109
3. **Byelorussian Association in the State of Illinois**
   3006 Logan Blvd.
   Chicago, Illinois 60647
4. **Byelorussian-American Ass'n**
   4055 Normandy Road
   Royal Oak, Mich., 48072

CANADA.

Dr. Raisa Zuk
54 Mary Street
Barrie, Ont.

AUSTRALIA:

1. **Mr. M. Nikon**
   14 Steel Street
   Spotswood W. 14, Vic.
2. **Byelorussian Ass'n of N.S.W.**
   4 Third Avenue
   Canley Vale, N.S.W.

ENGLAND:

1. **Mr. A. Laszuk**
   97 Moore Park Rd.
   London, S.W. 6
2. **Mr. J. Kalbasa**
   3 Rowton Thorpe
   Greengates
   Bradford, Yorks
3. **The Byelorussian Club**
   74 Bellott St., Cheetham
   Manchester 8

FRANCE:

Mrs. Kasztelan M. Marie
1, Rue Negrier
Mouvaux 59

GERMANY:

Mr. Aleksander Malawko
82 Rosenheim/Obb.
Am. Gern 4.

ФЭЛЬЕТОН

У КРЫВЫМ ЛЮСТЭРКУ

Самі на сьвятога Лебярдзея мо дома сядзелі. А мы вунь у Дэтройт на той агульна-беларуска-канадыйска-амэрыканскі зьезд заглянулі, дык вось прыгоршчы ўражаньняў.

Як можа чулі, зьезд гэны быў пяцідзесяцігодзьдзю бээнэр прысьвечаны. Народу-ж было маса: і лекары, і хімікі, і інжынеры, і фармары, і настаўнікі, і навукоўцы, і работнікі, і пісьменьнікі, і журналістыя, і мы. Адным словам — рыбы вялікай і малой, хоць ты закідвай, рыбак, сетку. А між акунёў, фарэлі й іншай дробязі першы раз сустрэліся й адбывалі паважнае плаваньне кіт і акула (зь вялікае літары!). Карціла ці аднаму рыбаку вуду закінуць, але як ты аднаго ці другога зубастага на крук падчэпіш?

Весела было. Людзі, бачыце, розных прафэсіяў ды йшчэ ў такім патрыятычным разгоне. Як адчынілі гамонку, дык відаць было, што вялікая ў нас сіла народу разумнага. Ці не найбольш было там палітыкаў і гісторыкаў. Паслухаць было што. Даведаўся я, што паўсотні год таму назад у Менску Беларускім бээнэр нарадзілася. Цяпер яе часта плошчай завуць у нас. Розныя людзі стаяць, сядзяць і ляжаць на ёй. Бальшавікі, нашто ўжо сільныя і д'ябальскай моцай успамаганыя, а плошчы гэнай ніяк не разбурачь. Гісторыкі й палітыкі выступалі ў сыботу й папраўлялі сыботнія выступленьні ў нядзелю. Ці-ж дзіва, што столькі скарбаў у галіне гэтых скамплікаваных ведаў удалося мне назапасіць.

Зацікавіла мяне найбольш гутарка пра шкялетазнаўства. Даведаўся, што ёсьць у нас людзі із хрыбтамі й бязь іх. Чулі такое? Я, вядома, ня зусім калека, анатоміяй цікаўлюся, дык хацеў пачуць яшчэ й пра рэбры. Мне, чатырнаццацігадоваму юнаку, некалі два ў чарзе за хлебам пад сонцам Сосавай канстытуцыі паламалі. Але тамака пра рэбры ані гу-гу, а пачалі пра сумленьне й іншае. Штож . . . не загадаеш.

Наапошку дамагаўся слова й Гампты Дампты. Гэны карапуз расьпінаўся, што і ён — гісторык, што ў дэмакратычнай краіне правы мае. Сказалі яму, каб падрос і запісаўся ў Беларусы. Адзін-жа гісторык абураўся, што цэлы тыдзень да гамонкі на замежнай мове рыхтаваўся (загадалі-ж!), ды слова ня далі, а нейкая арганізацыя, што завецца Падгоня, дык зусім сходу не зрабіла, бо сябры перамучыліся. Ніхто ня выступаў із гаманой ад моладзі, бо яе занадта маладой уважаюць. Усяляк было. Пілі піва, сагрэтае цяплынёй спацелай абслугі, і віскі, прымарожанае высокімі цэнамі.

У нядзелю дык надзвычайна служылі набажэнства ўладыкі (многая ім лета!). Цудоўна сьпяваў хор, хоць кіслага меў дырыгента. А ўжо-ж як пачаўся канцэрт! Мамкі мае! Назьляталася нашых салаўёў із Кліўленду, Чыкага й Дэтройту, адна толькі кліўлендзкая зязюлька не прялятала. Ой і дзяўчаткі, ой і хлопцы! Танцоры зь Нью Джэрзі гэтым разам бульбы не таўклі, але затое рукавіцамі махалі. Нядзвычайна да спадобы людзём прыйшоў кліўлендзкі ансамбль (пашана Вам, Кампазытар!). Слухаеш і ўяўляеш, як хвалюецца на родных гонях у ліпені каласістае жыта, кураць канаплі і дзесь трашчыць хітрая сарока. Бацькаўшчыны кавалак!

Дэтройцам за гасьцінасьць, працавітасьць і ахвярнасьць вялікае брава! Расьціце й мацнейце. Вялікае вам дзякуй.

Наапошку сьціплае пажаданьне: чым менш гамонкі й палітыканства, тым лепш. Праўда, кажуць, што збожжа бязь гірсы ня бывае, але ўявіце сабе, што сталася-б із гаманлівымі асобамі, калі-б пачалі яны свае словы ашчаджаць так, як грошы . . .

Тымчасам, да наступнага Лебярдзея . . .

М. Козыр